

Ta forskning i bruk!

- sosial innovasjon for det bedre

Rapport fra UHR-Innovasjons arbeidsgruppe

25. august 2025

UHR Universitets-
og høyskolerådet

Forord

Det ligger i samfunnsoppdraget til Universiteter og høyskoler å bidra til sosial innovasjon gjennom vår forskning, utdanning, formidling og gjennom vårt samarbeid med ulike aktører i samfunnet. Spesielt i en tid hvor utfordringene innen klima, ivaretagelse av demokrati, økende geopolitiske spenninger og digitalisering står i kø og samfunnet skal gjennom store omstillinger, bør vi bruke hele verktøykassen vi råder over for å utvikle gode og bærekraftige samfunn.

Ikke alle gode forskningsresultater blir nødvendigvis til en bedrift, eller en ny oppfinnelse, men likevel er det mye ny kunnskap fra forskningen som er så banebrytende og så god at den kan endre samfunnet vårt på radikale måter. Med denne rapporten ønsker vi å tydeliggjøre det brede innovasjonsperspektivet og også minne om de store samfunnsgevinstene i sosiale innovasjoner. Hvordan kan vi realisere mer sosial innovasjon fra forskningen ved norske universiteter og høyskoler? Og hvordan kan vi synliggjøre og systematisere hvordan vi jobber med ulike relevante problemstillinger relatert til sosial innovasjon?

Denne rapporten gir et kunnskapsgrunnlag om hva sosial innovasjon er, samtidig som rapporten presenterer anbefalinger og forslag til tiltak som kan gjøre universitetene og høyskolene bedre i stand til å løfte frem arbeidet med sosial innovasjon i sitt daglige virke. Målet er å styrke kulturen, kapasiteten og kompetansen for sosial innovasjon i hele sektoren, og å legge til rette for at enda mer forskning kan omsettes i løsninger som gjør en forskjell i samfunnet.

Stor takk til arbeidsgruppen, til sekretariatet og for alle som har bidratt i prosessen, og spesielt til Gottfried Greve fra UiB som har ledet arbeidsgruppen. Det har vært høyt verdsatt.

God lesing!

Toril A. N Hernes

Leder UHR Innovasjon

Innhold

Forord.....	2
Sammendrag	4
1. Innledning.....	5
1.1 Rapportens bakgrunn og formål	5
1.2 Mandat for arbeidsgruppe: Sosial Innovasjon	6
1.3 Arbeidsgruppens sammensetning.....	6
1.4 Arbeidsprosess:	7
1.5 Begrep, ord og forkortelser.....	8
2. Arbeidsgruppens anbefalinger:	9
3. Bakgrunn	10
3.1 Relevans for samfunnsutviklingen.....	11
3.2 Begrepsdefinisjoner	13
3.3 Universitets- og høyskolesektorens rolle i sosial innovasjon	18
3.4 Eierskap til sosial innovasjon.....	20
4. Sosial innovasjon på bakgrunn av forskning og fagutvikling	21
4.1 Verktøy for arbeid med sosial innovasjon i UH-sektoren	21
4.2 Samarbeid mellom ulike samfunnsaktører	25
4.3 Innovasjon som meritterer	26
4.4 Kvantitative og kvalitative vurderinger.....	27
4.5 Tjenester og insentivordninger i UH-sektoren for å mobilisere og støtte forsknings- og innovasjonsprosjekter i sosial innovasjon.....	30
4.6 Aktører i innovasjonsøkosystemet	32
4.7 Fagspesifikke aspekter	37
4.8. Arbeidsgruppens anbefalinger til hvordan institusjonene kan styrke kultur, kapasitet og kompetanse for å bidra til sosial innovasjon	38
4.9. Arbeidsgruppens forslag til eventuelle nye virkemidler som kan styrke sektorens bidrag til sosial innovasjon	39
5. Sosial innovasjon i utdanningene	40
5.1 Egne program og emner for innovasjon og sosialt entreprenørskap.....	40
5.2 Integrering av sosial innovasjon i andre studieløp	40
5.3 Studenters egne initiativ	41
5.4 Etter og videreutdanning (EVU).....	41
5.5 Arbeidsgruppens anbefalinger til hvordan kompetanse om sosial innovasjon kan inngå i studieløp og forskerutdanning	42
6. Konklusjon.....	43
7. Referanser.....	44

Sammendrag

Sosial innovasjon som samfunnsoppdrag

Universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren) møter stadig økende forventninger om å bidra til løsningen av komplekse samfunnsutfordringer. I tillegg til sitt ansvar for utdanning og forskning, har sektoren et tredje samfunnsoppdrag: gjennom forskning å bidra til innovasjon og verdiskaping. Dette inkluderer ikke bare teknologisk og kommersiell innovasjon, men også sosial innovasjon – utvikling og implementering av nye idéer som møter sosiale behov og styrker samfunnets handlekraft. Det er likevel viktig å understreke at det ikke er eller bør lages et skarpt skille mellom ulike former for innovasjon. I tillegg skal sektoren forske på sosial innovasjon ved å undersøke og kritisk analysere hvordan sosiale utfordringer defineres, hvilke problemer som ansees verdt å løse, og hvordan nye løsninger på disse utfordringene oppstår, utvikles, implementeres og spres.

Hva er sosial innovasjon?

Sosial innovasjon handler om å utvikle nye løsninger på sosiale utfordringer som ikke dekkes tilstrekkelig av eksisterende systemer. Det kan være nye eller vesentlig forbedrede tjenester, prosesser, organisasjonsformer eller samarbeidsmodeller som forbedrer livskvalitet, fremmer inkludering, eller styrker fellesskap. Sosiale innovasjoner er sosiale både i mål og middel – de søker samfunnsnytte og utvikles ofte i samarbeid med brukere, sivilsamfunn, offentlig sektor og næringsliv.

Rapporten legger til grunn en forståelse av sosial innovasjon som bred, tverrfaglig og praksisnær. Den bygger på både teoretisk innsikt og praktiske erfaringer fra UH-sektoren og understreker at sosial innovasjon ikke er et tillegg til sektorens kjerneoppgaver, men en integrert del av dem.

Hvorfor er sosial innovasjon viktig nå?

Samfunnet står overfor store og sammensatte utfordringer som klimaendringer, demografiske skifter, økende ulikhet, psykisk uhelse og fallende tillit til demokratiet. Disse utfordringene krever nye måter å tenke og handle på – løsninger som ikke nødvendigvis kan kjøpes eller utvikles kommersielt, men som må skapes i fellesskap. Sosial innovasjon gir rom for slike løsninger.

UH-sektorens rolle i sosial innovasjon

UH-institusjonene har unike forutsetninger for å bidra til sosial innovasjon:

- Kunnskapsutvikling: Gjennom forskning kan sektoren identifisere samfunnsutfordringer, utvikle nye løsninger og evaluere effektene av tiltak.
- Utdanning: Gjennom utdanning kan sektoren utvikle ferdigheter og holdninger som trengs for å drive frem sosial endring.
- Samskaping: Som nøytrale og tillitsskapende aktører kan UH-institusjoner fungere som brobyggere mellom ulike samfunnsaktører.
- Innovasjonsstøtte: Flere institusjoner har etablert støttefunksjoner og programmer som fremmer sosial innovasjon.

Samtidig peker rapporten på at det finnes strukturelle barrierer. Sosial innovasjon er ofte underfinansiert, mangler tydelige insentiver og er i liten grad meritterende. Det er behov for å

utvikle nye virkemidler, indikatorer og støtteordninger som gjør det mulig å ta forskningen i bruk - ikke bare for økonomisk gevinst, men for samfunnets beste.

1. Innledning

1.1 Rapportens bakgrunn og formål

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Universitets og Høgskolerådet (UHR) - Innovasjon og er ment som et ressursdokument for hvordan institusjonene kan arbeide med sosial innovasjon og være et kunnskapsgrunnlag om hvordan Universitets og høyskole (UH)-sektoren bidrar til sosial innovasjon gjennom utdannings- og forskningsaktiviteter. Rapporten er derfor i første rekke rettet mot forskere, administrativt ansatte, tekniske personell og studenter ved norske universitet og høyskoler. I kapitlene 2, 4.7, 4.8 og 5.6 gis det konkrete anbefalinger ut fra drøftingene i øvrig tekst.

Universitet og høyskolars formål er i henhold til Universitets- og høyskoleloven §1-1 å:

- a. tilby høyere utdanning på høyt internasjonalt nivå
- b. utføre forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå
- c. formidle kunnskap om virksomheten og utbre forståelse for prinsippet om akademisk frihet og bruk av vitenskapelige og kunstneriske metoder og resultater, både i undervisningen av studenter, i egen virksomhet for øvrig og i offentlig forvaltning, kulturliv og næringsliv
- d. bidra til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig utvikling.

I §2-1 heter det videre at universiteter og høyskoler skal:

- c. bidra til å spre og formidle resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid
- f. bidra til innovasjon og verdiskaping basert på resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid

For at UH-sektoren skal innfri sine forpliktelser, er det viktig at institusjonene arbeider systematisk med innovasjon, og at innovasjonsbidraget ikke bare bygger på tilfeldigheter.

UHR definerer innovasjoner som forskningsbaserte "når kompetanse, kunnskap og idéer som springer ut av forskningsaktiviteten benyttes i utviklingen av forbedrede produkter, tjenester eller prosesser". Ulike definisjoner av og innhold i sosial innovasjon vil bli diskutert i denne rapporten. Vi har lagt vekt på UH-sektorens sentrale roller. Gjennom forskning bidrar UH-sektoren til å avdekke samfunnsutfordringer som krever nytenkning og endringer i samfunnets måter å løse oppgaver på, men bidrar også med forslag til hvordan utfordringene kan løses og konsekvensen av innovasjonene når de tas i bruk.

Sosial innovasjon er et bredt begrep som «innebærer utvikling og implementering av nye idéer for å møte neglisjerte sosiale behov» (Jaskyte, 2023, s. 334). Det er innovasjoner som er "sosiale både når det gjelder mål og middel" (Murray, 2010 s. 3). Sosial innovasjon har et sosialt mål for å forbedre velferden til enkeltpersoner eller lokalsamfunn. Det kan være et nytt eller forbedret produkt eller prosess eller kombinasjon av disse, som skiller seg vesentlig fra enhetens tidligere produkter eller prosesser, og som er gjort tilgjengelig for potensielle brukere (produkt) eller tatt i bruk av enheten (prosessen) Oslo Manualen (2018). All sosial innovasjon bør ha samfunnsnytte, men all innovasjon som har samfunnsnytte er ikke nødvendigvis sosial innovasjon. Sosiale innovasjoner er nye løsninger som både dekker et

sosialt behov og medfører nye eller bedre kapasitet og relasjoner, samt bedre anvendelse av ressurser og ferdigheter. Sosiale innovasjoner er samfunnsnyttige og forsterker samfunnets handlekraft (Willumsen og Ødegaard 2020). Disse betydningene klinger med når vi bruker følgende forståelse av begrepet sosial innovasjon i rapporten:

Sosial innovasjon innebærer utvikling og implementering av nye idéer for å møte sosiale behov. Sosiale innovasjoner kan ta ulike former, men de er sosiale både når det gjelder mål og middel. De er samfunnsnyttige og forsterker samfunnets handlekraft.

Forståelsen av sosial innovasjon nyanseres og utbroderes mer i punkt 3.3.

1.2 Mandat for arbeidsgruppe: Sosial Innovasjon

UHR-Innovasjon AU setter med dette ned en arbeidsgruppe om sosial innovasjon. Arbeidsgruppen arbeider på oppdrag fra arbeidsutvalget i henhold til UHRs retningslinjer for strategiske enheter, og skal utarbeide et ressursdokument for hvordan institusjonene kan arbeide med sosial innovasjon. Det vil være naturlig å se på fagspesifikke forskjeller, samt legge et bredt innovasjonsbegrep til grunn for arbeidet.

Arbeidsgruppen skal utarbeide et kunnskapsgrunnlag om hvordan UH-sektoren bidrar til sosial innovasjon gjennom utdannings- og forskningsaktiviteter.

I dette kunnskapsgrunnlaget skal gruppen:

- Utrede sosial innovasjon som begrep og virkemidler for nye løsninger og samfunnsutvikling, med utgangspunkt i resultater fra forskning og høyere utdanning.
- Utrede og gi forslag til hvordan kompetanse om sosial innovasjon kan inngå i studieløp og forskerutdanning
- Gi forslag til hvordan institusjonene kan styrke kultur, kapasitet og kompetanse for å bidra til sosial innovasjon.
- Gjennomgå eksisterende virkemidler i Forskningsrådet og relevante deler av EU systemet for å belyse hvordan utlysninger inkluderer sosial innovasjon, og komme med forslag til eventuelle nye virkemidler som kan styrke sektorens bidrag til sosial innovasjon.

1.3 Arbeidsgruppens sammensetning

Elisabeth M. Cassidy Svennevik – Seniorrådgiver i Forskning og innovasjonsavdelingen – Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)

Gottfried Greve – Viserektor for innovasjon, satsinger og klynger – Universitetet i Bergen (UiB)

Rūta Žmuidzinaitė – Seniorrådgiver innen innovasjon i offentlig sektor og sosial innovasjon – OsloMet

Elisabeth Blix Bakkelund – Seniorrådgiver innovasjon og entreprenørskap – Universitet i Tromsø - Norges arktiske universitet (UiT)

Elisabet C. Ljunggren – Dekan Fakultet for samfunnsvitenskap – Nord universitet (Nord)

Dag-Håkon Eriksen – Faglig leder Senter for verdibasert ledelse og innovasjon – VID vitenskapelige høyskole (VID)

Sekretær for gruppen Dag Hellesund, UiB

I tillegg til gruppens medlemmer kan andre fagpersoner konsulteres og involveres ved behov.

Elisabeth M. Cassidy Svennevik ble forhindret fra å delta i arbeidet.

Arbeidsgruppen har vært sammensatt av forskere og administrativt ansatte som jobber i støtteapparatet for innovasjon i UH-sektoren, og rapporten avspeiler dette.

1.4 Arbeidsprosess:

Arbeidsgruppen har hatt 1 fysisk møte og 8 digitale møter (pr. 12.08.25) inkludert møte med Regjeringens Innovasjons- og samskapningsutvalg ved Karl Erik Øie. Foreløpig rapport ble fremlagt på seminar "The future of organizational learning for social impact" ved VID 13.06.25 og på enhetsmøte UHR-Innovasjon 25.06.25.

1.5 Begrep, ord og forkortelser:

- **Sosial** er et begrep med mange betydninger, men i denne sammenheng kan Store norske leksikons sin definisjon antyde hva vi legger i det: Sosial refererer til aspekter knyttet til samfunn, interaksjon eller relasjoner mellom mennesker.
- **Sosial innovasjon:** Innebærer utvikling og implementering av nye idéer for å møte sosiale behov. Slike innovasjoner kan ta ulike former, men de er sosiale både når det gjelder mål og middel. De er samfunnsnyttige og forsterker samfunnets handlekraft.
- **Samskaping:** Her forstått som en prosess hvor aktører fra ulike felt samarbeider for å skape nye løsninger. Dette kan inkludere både innovasjon og grenseoverskridende samarbeid. Samskaping handler om å kombinere forskjellige forståelser og verdier for å møte komplekse samfunnsutfordringer ((Willumsen og Ødegaard 2020)
- **Samfunnsinnovasjon:** Her forstått som et synonym med sosial innovasjon
- **Sosialt entreprenørskap** handler om at enkeltpersoner, grupper, oppstartsbedrifter eller entreprenører som utvikler, finansierer eller implementerer løsninger på sosiale, kulturelle eller miljømessige utfordringer, ofte i rammen av nye organisasjoner.
- **Sosialt intraprenørskap** handler om å utvikle, finansiere eller implementere løsninger på sosiale, kulturelle eller miljømessige utfordringer innen rammen av eksisterende organisasjoner.
- **Offentlig innovasjon/ innovasjon i offentlig sektor:** Dette kan være all type sosial innovasjon som foregår i rammen av offentlig sektor.
- **UHR:** universitets- og høyskolerådet
- **UH-sektoren:** Universitets- og høyskolesektoren

2.Arbeidsgruppens anbefalinger:

For at UH sektoren kan styrke sin samfunnsrolle, løse sosiale utfordringer og realisere sitt lovpålagte formål om å bidra til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig utvikling (Universitets- og høyskoleloven §1-1 h) gir vi følgende anbefalinger:

Styrke kultur, kapasitet og kompetanse

- Integrere sosial innovasjon i institusjonenes strategier og program (samfunnsoppdrag).
- Fremme tverrfaglig samarbeid og samskaping med offentlig sektor, sivilsamfunn og næringsliv.
- Bygge kompetanse i sosial innovasjon blant ansatte og studenter, og styrke støtteapparatet for ikke-kommersielle innovasjoner.

Utvikle utdanning og forskeropplæring

- Tematisere sosial innovasjon i alle studieløp og utvikle relevante læringsutbyttebeskrivelser.
- Tilby egne emner og programmer innen sosial innovasjon og sosialt entreprenørskap.
- Integrere sosial innovasjon i doktorgradsutdanning, pedagogisk utdanning, UH-pedagogikk, og etter- og videreutdanning (EVU).
- Støtte studentinitiativer og tverrfaglige læringsarenaer.

Etabler nye virkemidler og insentiver

- Opprette øremerkede finansieringsordninger for sosial innovasjon i det nasjonale virkemiddelapparatet.
- Utvikle indikatorer og evalueringsverktøy som fanger opp samfunnseffekt, ikke bare kommersialisering.
- Inkludere sosial innovasjon i meritteringssystemer og karriereutvikling.
- Gjennom institusjonenes egen innsats og virkemiddelapparatet bør det tilbys støtte gjennom hele innovasjonsreisen – fra idé til implementering og skalering av sosiale innovasjoner.

Styrke innovasjonsøkosystemet

- UH-institusjoner og sosial innovasjon bør inngå i regionale og nasjonale innovasjonsøkosystemer.
- Offentlige anskaffelser bør brukes som virkemiddel for å fremme sosial innovasjon.
- Det bør utvikles flere og målrettede arenaer for erfaringsdeling og samarbeid mellom forskere og samfunnsaktører for å fremme sosial innovasjon.
- Institusjonene må avklare hvordan de organiserer arbeidet sitt med sosial innovasjon.

Etablere en nasjonal prosjektbank

- Etablere en nasjonal prosjektbank for samfunnsnyttige prosjekter der alle universitet kan logge sine prosjekter. Prosjektbanken må ha bestemte kriterier for hva som definerer prosjekter som er relevant. Målet er å vise frem, lære og ta i bruk erfaringer fra andre.
- En slik prosjektbank må ha et institusjonelt eierskap

3. Bakgrunn

De siste tiårene har det vært et økende fokus på universitetenes samfunnsbidrag utover forskning og utdanning; innovasjon og formidling eller i engelsk språkdrakt «third mission». Men anvendelse av forskningsresultater ble diskutert allerede av Aristotels som mente at kunnskap bør brukes for å fremme det gode liv. Han delte mellom episteme (teoretisk kunnskap), techne (praktisk kunnskap) og phronesis (praktisk visdom). I noen fagområder som for eksempel medisin har forskningen lang tradisjon for å skulle gi bedret diagnostikk og behandling og i teknologiske fag gi nye teknologiske løsninger ikke minst for å fremme økt produksjon.

Fremveksten av en kunnskapsbasert økonomi og globalisering kombinert med stadig nye kriser i finans, pandemi, geopolitisk uro, og ikke minst klimaendringer, har bidratt de økte forventningene til at kunnskap frembrakt ved universiteter og høyskoler skal bidra til å løse konkrete samfunnsutfordringer. Men løsningene på mange av dagens store og komplekse utfordringer (wicked problems) krever kunnskap fra en stor bredde av fag; kunnskap som definerer utfordringene og gir mulige løsninger. Det trengs også kunnskap om konsekvensen av de løsningene som iverksettes. Bredde av fag har gitt en bred forståelse av innovasjon som ikke bare innbefatter kommersialiserbare innovasjoner, men også andre type innovasjoner, f.eks. sosial innovasjon.

Fra 1940-tallet (første generasjon innovasjonspolitik) var det en forventning at kunnskap og teknologi skulle spre seg via en såkalt lineær modell (forskning → utvikling → produksjon → salg/markedsføring) altså at grunnleggende akademisk forskning ble til nye produkter og prosesser i industri og offentlig sektor (Fagerberg 2005 og Taxt 2023). Dette er også beskrevet som STI modellen - Science, Technology, Innovation (se for eksempel Fitjar, Isaksen og Knudsen, 2016). I tråd med denne lineære modellen ble universitetenes innovasjonsoppdrag målt ved deres evne til å tiltrekke ekstern forskningsfinansiering eller kommersialisere egen forskning. Kommersialisering og utvikling av teknologi var også kjernen i neste generasjon innovasjonspolitik fra 1970-tallet. Ideene om innovasjoner og de ulike aktørenes rolle i dette videreutvikles så i helix begrepene: triple helix ble introdusert av Etzkowitz og Leydesdorff (1998) hvor innovasjonsaktørene inkludert er bedrifter, UH-institusjoner og det offentlige virkemiddelapparatet. Man antok at samarbeidet mellom disse er en forutsetning for at innovasjoner skjer, og at innovasjon ikke er en lineær prosess. I henhold til Isaksen (2016) har innovasjon i Norge i realiteten skjedd i henhold til DUI-modellen (Doing, Using, Interacting), og UH-sektorens bidrag og rolle har ikke alltid vært like tydelig tilstedeværende i det faktiske innovasjonsarbeidet i bedriftene. Etterhvert er universiteters tredje samfunnsoppdrag i ferd med å dreie fra en pengeorientert mot et mer sosialt engasjert og bærekraftsorientert innovasjonsoppdrag, drevet frem av de mange globale utfordringene vi står overfor i dag (Taxt, 2023). Begrep som quadruple helix og penta helix blir introdusert. I disse modellen tilkommer andre innovasjonsaktører som sivilsamfunnet (Carayannis og Campbell, 2009) og medborgerne. I denne modellen understrekes UH-sektorens rolle ikke bare som kunnskapsleverandører/-skapere og utdannere, men også ansvaret sektoren har for samfunnsutviklingen. I quintiple-/penta helix modellen inkluderes av og til naturen i modellen, og tema som bærekraftig utvikling blir en del av innovasjonsmodellene. Begrepet innovasjonsøkosystem ble introdusert rundt tusenårsskiftet og brukes nå ofte og parallelt med helixmodellene (se eksempel Granstrand og Holgersson 2020). For en mer kritisk gjennomgang av innovasjonsøkosystem, se for eksempel Oh, Phillips, Park og Lee (2016).

3.1 Relevans for samfunnsutviklingen

Sosial innovasjon er sentralt for å møte nye og komplekse samfunnsutfordringer. Behovet for økt innovasjonskraft for å løse samfunnsutfordringer understrekes i flere offentlige rapporter både på europeisk og norsk nivå.

Draghi-rapporten «The Future of European Competitiveness» ble lagt frem 9. september 2024 ([The Draghi report on EU competitiveness](#)). Et hovedbudskap i rapporten er at EU må investere i stor skala for å kunne finansiere EUs omstillingsmål og opprettholde konkurransekraft i fremtiden. Rapporten identifiserer tre hovedhandlinger som må tas tak i. Den første er å tette Europas innovasjonsgap i forhold til USA og Kina. En egen del i rapporten omhandler horisontale politikkområder. Her er blant annet innovasjon trukket fram. Ny kompetanse og nye ferdigheter trengs for en vellykket gjennomføring av det grønne og digitale skiftet. Rapporten slår fast at konkurransedyktige forsknings- og innovasjonssystemer må bygge på: åpenhet, inkludering, tilgjengelighet og europeiske verdier som inkluderer menneskerettigheter, rettsstaten og demokrati, akademisk frihet og uavhengighet, forskningsintegritet og etikk, åpenhet, mangfold, inkludering, likestilling, åpen vitenskap og åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner og forskningsdata.

OECD sitt High Performing Systems for Tomorrow (HPST) prosjekt utvikler et konseptuelt rammeverk som hjelper land med å omstille sine utdanningssystemer mot nye formål, politikk og praksis. Prosjektet tar utgangspunkt i spørsmålet: *Hva betyr det for mennesker å blomstre (Human flourishing) – og hvordan kan utdanningssektoren støtte dette?* Prosjektet bygger på innsikt fra PISA, og UH-sektoren sees på som økosystemer for innovasjon som skal fremme menneskelige livskvalitet og økologisk bærekraft (flourishing):

«Universitetet er det åpenbare svaret på spørsmålet hvor man bør gå for å lære om, og bidra til, løsningene på virkelige eksistensielle trusler mot menneskeheten og hvordan man kan bruke menneskelige evner til sitt fulle potensial». - Olli-Pekka Heinonen, tidligere utdanningsminister i Finland.

EU-kommisjonen understreker behovet for sosial innovasjon i sine strategiske planer (*HORIZON EUROPE strategic plan | 2025 – 2027*): De langsiktige globale utfordringene som EU står overfor, krever løsninger som integrerer vitenskapelige fremskritt, teknologisk innovasjon samt sosial og andre former for innovasjon. Ved å gå utover det tekniske paradigmet og ta i bruk sosial innovasjon, åpnes det for løsninger som er bedre tilpasset og mer robuste. Slike løsninger kan dessuten føre til:

- en sterkere følelse av eierskap og større engasjement blant borgere, næringsliv, arbeidslivets parter og offentlige myndigheter
- aktiv og demokratisk deltakelse i utformingen av effektive og meningsfulle løsninger
- endringer i individuell atferd, arbeidsorganisering og sosiale praksiser
- nye sosiale relasjoner, samarbeidsformer og styringsmodeller
- og nye bærekraftige forretningsmodeller og sosiale foretak.

Lisboa-erklæringen (2018) er resultat av et EU-finansiert prosjekt som oppsummerer innspill og erfaringer fra flere hundre internasjonale eksperter på sosial innovasjon. Her legges det frem prioriteringer som Europa må adressere for å bygge bærekraftige samfunn:

1. Gjøre finansiering egnet for småskala eksperimentering, spredning og skalering
2. Gjøre det mulig for innbyggere og sivilsamfunn å lede lokale endringsinitiativer gjennom samfunnsledet innovasjon
3. Styrke kapasiteten, ferdighetene og insentivene for offentlige tjenestemenn og beslutningstakere til å støtte og trekke på (innbyggerstyrt) sosial innovasjon
4. Å gjøre offentlige anskaffelser til et instrument for sosial innovasjonspolitik
5. Prioritere spredning av sosial innovasjon til regioner der det trengs mest

I Norge er også sosial innovasjon høyt på agendaen for å sikre fremtidig velferd og bærekraftige samfunn. En slik erkjennelse bygger på det faktum at vi i årene fremover blir færre yrkesaktive per pensjonist, oljeinntektene vil falle, og vi skal nå bærekraftsmålene. For å møte utfordringene må vi tenke nytt og være åpne for å løse oppgavene på nye måter, sa Nikolai Astrup, kommunal- og moderniseringsminister (H) da han la fram stortingsmeldingen om innovasjon i offentlig sektor. (Meld. St. 30 (2019–2020)). Målet er en effektiv offentlig sektor som leverer gode tjenester til innbyggerne, har høy grad av tillit i befolkningen, og finner nye løsninger på samfunnsutfordringer i samarbeid med innbyggerne, næringslivet, forskningsmiljøer og sivilsamfunnet. For å nå dette målet må offentlig sektor tenke nytt. I stortingsmeldingen presenterte regjeringen tre hovedprinsipper for innovasjon i offentlig sektor, inspirert av OECDs erklæring for innovasjon.:

1. Politikere og offentlige myndigheter må gi handlingsrom og insentiver til å innovere.
2. Ledere må utvikle kultur og kompetanse for innovasjon, der man har mot til å tenke nytt og lærer av feil og suksesser.
3. Offentlige virksomheter må søke nye former for samarbeid.

Et annet uttrykk for behovet for sosial innovasjon er det regjeringsoppnevnte Innovasjons- og samskapingsutvalget (Innovasjons- og samskapingsutvalget 2024), som skal komme med innspill til hvordan samskaping og innovasjon kan benyttes i utviklingen av nye og bærekraftige løsninger. Formålet er å utrede nye muligheter og modeller for samskaping om velferd mellom kommuner, tjenesteutøvere, innbyggere, sivilsamfunn, ideelle aktører og næringslivet. Velferd er i denne sammenhengen forstått som forhold kommuner og innbyggere skaper sammen, slik som gode levekår og god helse.

Universitetene og høyskolene er Norges viktigste aktører for kunnskapsutvikling og derfor helt sentrale bidragsyttere til innovasjoner som skal løse de store samfunnsutfordringene nasjonalt og globalt blant annet manifestert i bærekraftsmålene. UHR-Innovasjon har også laget en handlingsplan for innovasjon 2022-2024 (2022)

Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032 (2023) slår fast at forskning og høyere utdanning er avgjørende for å løse samfunnsutfordringene vi står overfor. Den tar utgangspunkt i en bred forståelse av innovasjon, der også sosial innovasjon i sivilsamfunnet og andre steder er viktig. Omfanget av forskning i dag er ifølge langtidsplanen for lite i forhold til behov og antatt potensial.

3.1.1 Sverige

Sosial innovasjon har fått økt oppmerksomhet i Sverige de siste årene, men mangler fortsatt formell anerkjennelse som et eget felt og en samlet nasjonal politikk. Sosiale innovasjoner oppstår ofte utenfor etablerte strukturer, og har som mål å skape samfunnsnytte heller enn

økonomisk gevinst. Dette gjør dem vanskeligere å finansiere og skalere. Det eksisterer dessuten betydelige utfordringer knyttet til finansiering, effektmåling, kompetanse, kunnskapsdeling og politisk koordinering. Sveriges innovasjonsorgan, Vinnova, vurderer seg selv som en nøkkelaktør i utviklingen av det sosiale innovasjonssystemet og planlegger å styrke innsatsen gjennom finansiering, forskning, kapasitetsbygging og policyutvikling (Gustafsson 2018).

3.1.2 Danmark

I Danmark snakker en om sosial innovasjon som investering i samfunnsutvikling og gründeraktivitet som "iværksætter" som er et mer omfattende begrep som lettere inkluderer sosiale entreprenører og intraprenører. Sosial innovasjon får stadig mer oppmerksomhet og [Innovasjonsfonden finansierer også sosial innovasjon](#). I Danmark er det også etablert en plattform med verktøy for alle som arbeider med sosial innovasjon, [KOTE 0](#).

3.1.3 EU

I Horisont Europa har "impact" delen av forskningsprosjekter fått en stadig viktigere plass og det må en også regne med i neste rammeprogram. Det europeiske sosialfondet pluss ([ESF+](#)) er EUs viktigste instrument for investering i mennesker og for å støtte gjennomføringen av den europeiske søylen for sosiale rettigheter. Men dette fondet er ikke spesifikt innrettet mot forskning og UH-sektoren. Fondet har et budsjett 142,7 milliarder euro for perioden 2021 – 2027 og vil derfor være et viktig bidrag til EUs politikk innen sysselsetting, sosial inkludering, utdanning og kompetanse, inkludert strukturelle reformer på disse områdene. Fondet vil også være en av bærebjelkene i EUs sosioøkonomiske gjenoppbygging etter koronapandemien. Som en del av EUs regionalpolitikk skal fondet også videreføre oppdraget om å støtte økonomisk, territoriell og sosial samholdighet i EU ved å redusere ulikheter mellom medlemsland og regioner.

3.2 Begrepsdefinisjoner

Vi skal i dette delkapitlet presentere noen ulike definisjoner av innovasjon og diskutere begrepet sosial innovasjon. UHR Innovasjon legger et bredt innovasjonsbegrep til grunn:

- Innovasjon er nye eller vesentlig forbedrede produkter, tjenester, prosesser, organisasjonsformer eller kommunikasjonsformer, som tas i bruk og som gir økt verdiskaping og/eller samfunnsnytte.
- I UH-sektoren er FoU, utdanning og formidling fundamentet for innovasjon og samtidig midler for å fremme innovasjon.
- Innovasjoner er forskningsbaserte når kompetanse, kunnskap og ideer som springer ut av forskningsaktiviteten benyttes i utviklingen av forbedrede produkter, tjenester eller prosesser.
- Innovasjoner omfatter både bidrag til å sikre økonomisk og bærekraftig vekst og konkurranseevne, og bidrag til økt samfunnsnytte i form av bedre offentlige tjenester eller et mer velfungerende samfunnssystem.

(Handlingsplan UHR-Innovasjon 2022-2024)

OECD definerer innovasjon som et nytt eller forbedret produkt eller prosess (eller kombinasjon av disse) som skiller seg vesentlig fra enhetens tidligere produkter eller prosesser, og som er gjort tilgjengelig for potensielle brukere (produkt) eller tatt i bruk av enheten (prosessen). Denne rapporten fokuserer primært på *sosial* innovasjon som er en

underkategori av innovasjon. OECD definerer i Oslo Manual (2018) sosial innovasjon som et (sosialt) mål for å forbedre velferden til enkeltpersoner eller lokalsamfunn. I det videre vil vi se på ulike begrepsforståelse relatert til sosial innovasjon.

Sosial innovasjon er et bredt begrep som «innebærer utvikling og implementering av nye idéer for å møte neglisjerte sosiale behov» (Jaskyte, 2023, s. 334). Sosial innovasjon kan vise seg som endringer i holdninger, atferd eller oppfatninger, noe som fører til nye sosiale praksiser, inkludert dannelsen av nye institusjoner og nye sosiale systemer (Cajaiba-Santana, 2014). De kan ta ulike former som idéer, produkter, praksiser, modeller, systemer, regler og forskrifter eller nye organisasjonsformer og endringer i sosiale relasjoner, med fokus på å balansere maktforskjeller (Nicholls et al., 2015). Eller de viser eksplisitt til en etisk posisjon om sosial rettferdighet (Moulaert, 2013). De mest dyptgripende sosiale innovasjonene er ikke løsninger på konkrete problemer, men snarere transformasjoner i grunnleggende sosiale praksiser og relasjoner slik at innovasjonskapasiteten øker. Sosiale innovasjonsprosesser må være sosiale både når det gjelder mål og middel (Murray et al., 2010).

I sin bok om samskapning og sosial innovasjon for helse og velferd, definerer Willumsen og Ødegaard (2020) sosial innovasjon slik: Sosiale innovasjoner er nye løsninger som både dekker et

sosialt behov og medfører nye eller bedre kapasitet og relasjoner, samt bedre anvendelse av ressurser og ferdigheter. Sosiale innovasjoner er samfunnsnyttige og forsterker samfunnets handlekraft. De hevder at sosiale innovasjoner skal representere noe nytt for sitt område, sitt marked eller sine brukere, eller en ny anvendelse, skal omfatte implementering, ikke bare nye ideer, skal møte et aktuelt sosialt behov, skal virke bedre enn eksisterende løsninger og skape

Nivåer av samfunnsmessig modenhet (Societal Readiness Level, SRL):

SRL 1: Identifikasjon av problemstilling og innledende vurdering av samfunnsmessig modenhet.

SRL 2: Problemformulering, utvikling av forslag til løsninger og kartlegging av relevante interessenter.

SRL 3: Initial utprøving av foreslåtte løsninger i samhandling med identifiserte interessenter.

SRL 4: Empirisk validering av problemstillingen gjennom pilotstudier i relevante kontekster.

SRL 5: Verifikasjon av løsninger gjennom vurdering foretatt av berørte interessenter.

SRL 6: Demonstrasjon av løsninger i anvendelige omgivelser kombinert med systematisk innhenting av tilbakemeldinger.

SRL 7: Revidering og videreutvikling av løsninger basert på empiriske tilbakemeldinger, inkludert eventuell retesting.

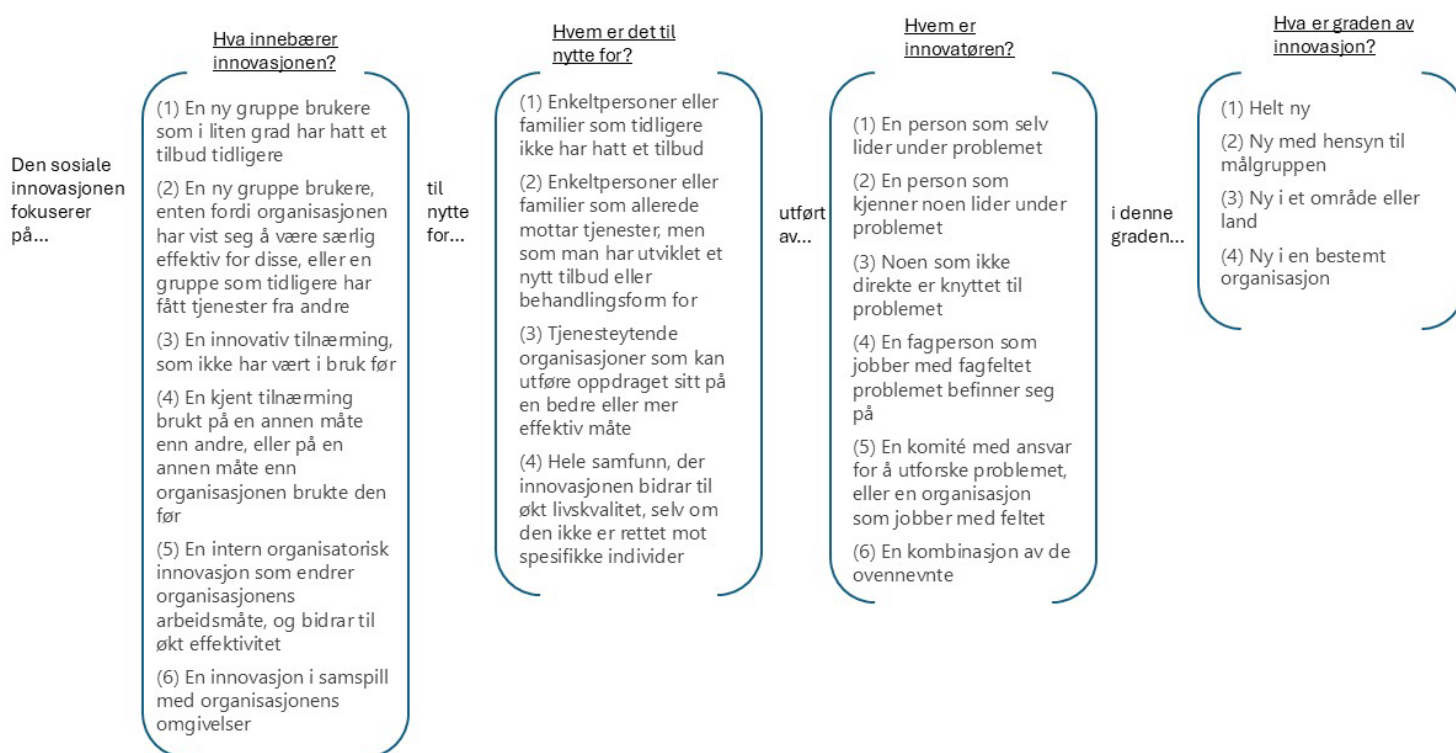
SRL 8: Ferdigstillelse av utviklede løsninger samt utarbeidelse av en helhetlig plan for samfunnsmessig implementering.

SRL 9: Fullskala integrasjon av løsningen i samfunnets strukturer, med dokumentert effektivitet og institusjonalisert aksept.

målbart forbedring og skal myndiggjøre mottakere av tjenester, skape nye roller og relasjoner, utvikle nye virkemidler og styrke tjenestenes evne til å levere treffsikre løsninger.

Det er utarbeidet eget rammeverket for "Societal Readiness Level" (SRL) for å vurdere samfunnets evne til å tilpasse seg ulike innovasjoner, enten de er av sosial eller teknologisk art. Rammeverket bidrar til å analysere om samfunnet er forberedt på å ta opp en ny løsning, prosjekt eller en teknologi i sine eksisterende systemer. SRL-rammeverket er inndelt i flere nivåer (se boks), der hvert nivå representerer et stadium i vurderingen av samfunnsmessig beredskap på samme måte som en har et rammeverk for Technology Readiness Level (TRL) for de mer tekniske innovasjoner.

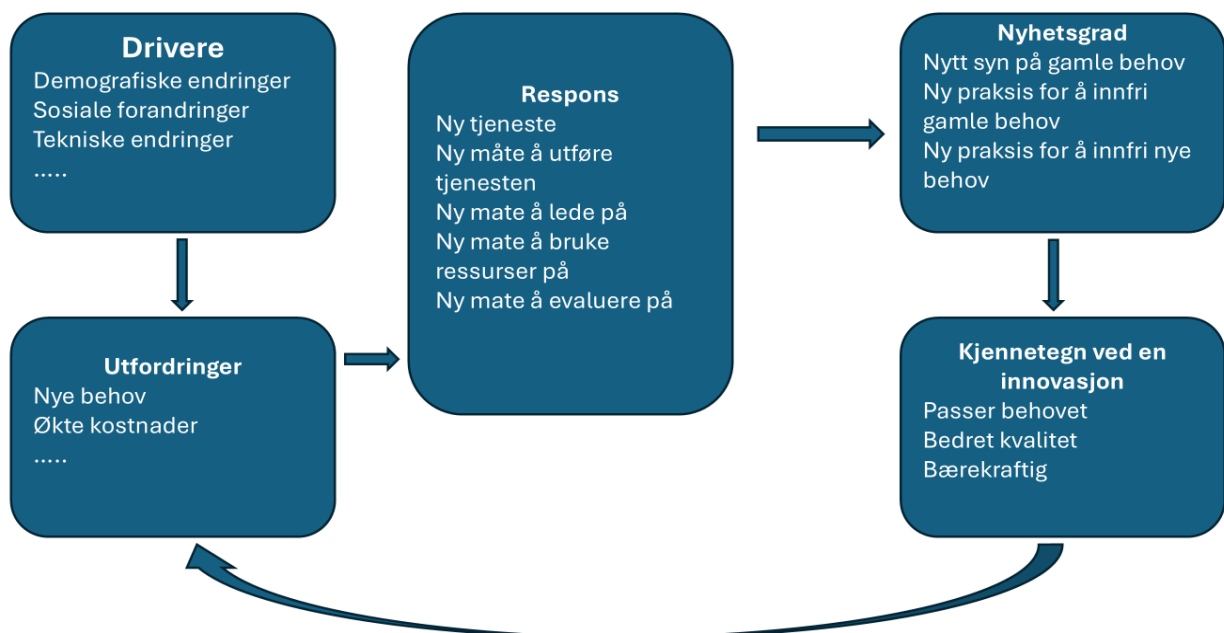
Cnaan & Vinokur-Kaplan, (2014) har laget en typologi over sosial innovasjon som viser hva som blir innover, hvem som drar nytte av det, hvem som står for innovasjonen og omfanget av innovasjonen (figur 1)

Figur 1: Typologi for sosial innovasjon med utgangspunkt i Cnaan & Vinokur-Kaplan, (2014, s 10)

Shier og Handy konseptualiserer sosial innovasjon på tre måter: a) sosialt transformative sosiale innovasjoner som søker å transformere sosiale strukturer gjennom påvirkning eller offentlig bevisstgjøring, og dermed forme folks tankesett om sosiale spørsmål, b) produktbaserte sosiale innovasjoner, for eksempel oppfinnelse, utvikling og implementering av nye programmer eller metoder for å levere sosiale tjenester og intervensjoner, og c) prosessbaserte sosiale innovasjoner på organisasjonsnivå som «tar sikte på å støtte organisasjonen i deres sosiale endringsarbeid» (Shier & Handy, 2015, s. 2596).

På bakgrunn av et europeisk forskningsprosjekt har Angell (2016) utviklet en modell som viser både drivere bak utfordringer som fordrer respons i form av sosiale innovasjoner, og ulike måter å klassifisere og vurdere disse sosiale innovasjonene på.

Figur 2: Sosial innovasjon, prosessen med bruk av «InnoServ-modellen» med utgangspunkt i INNOSERV, 2012.

Implisitt i denne modellen er kriterier for å etisk vurdere de enkelte innovasjonene. Det er nemlig ikke slik at enhver innovasjon er samfunnsnyttig, og den etiske, kritiske refleksjonen er avgjørende for å minimere uønskede eller utilsiktede konsekvenser. Innovasjon er ikke nødvendigvis rett i enhver sammenheng (Seelos 2012, 2017). Det er nødvendig kritisk å vurdere og diskutere både begrepet innovasjon, og ulike implikasjoner og konsekvenser av innovasjonsaktiviteten (Rehn 2023).

Sosial innovasjon er ofte resultat av samskaping. Samskaping innebærer at ulike aktører sammen definerer og finner løsninger på sosiale utfordringer. Universiteter og høyskoler kan bidra i konkrete samskappingsprosesser sammen med for eksempel sivilt samfunn, næringsliv eller offentlige instanser på ulike vis; gjennom å frembringe ny kunnskap, formidle eksisterende kunnskap og anvende sine akademiske ferdigheter innen metode, kritisk tenkning, intervju, og observasjonsteknikk for å nevne noe. Samskaping er utdypet i kapittel 4.1.4.

I boken “Engaged scholarship” (Van de Ven 2023) beskrives en måte å drive akademisk virksomhet på som aktivt søker å gjøre en forskjell i samfunnet. Dette kan kreve ferdigheter og holdninger som et samfunnsengasjert universitet (Engaged Universitets) kan integrere i sine utdanninger og kvalifiseringsløp. Dette utdypes mer utover i rapporten.

Denne rapporten omhandler sosial innovasjon som drøftet over, og vi avslutter denne redegjørelsen med hvordan vi forstår sosial innovasjon:

Sosial innovasjon innebærer utvikling og implementering av nye idéer for å møte sosiale behov. Sosiale innovasjoner kan ta ulike former, men de er sosiale både når det gjelder mål og middel. De er samfunnsnyttige og forsterker samfunnets handlekraft.

3.2.1 Sosialt entreprenørskap

Sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører er engasjert i, og bedriver sosial innovasjon. Sosialt entreprenørskap er av Mair og Marti (2006) definert som prosessen som innebærer innovativ bruk og kombinasjon av ressurser for å utnytte muligheter til å fremme sosial endring og/eller møte sosiale behov. Sosialt entreprenørskap handler om enkeltpersoner (entreprenører), grupper, eller oppstartsbedrifter som utvikler, finansierer eller implementerer løsninger på sosiale, kulturelle eller miljømessige utfordringer. For å løse utfordringene kan de bruke metoder og virkemidler fra næringslivet, men har ofte forretningsmodeller som sidestiller sosiale og finansielle mål. Noe av det som skiller sosialt entreprenørskap fra annet sosialt arbeid er at førstnevnte som regel har en tydelig forretningsmodell, med både en inntekts- og kostnadsside. Sosiale entreprenører er gjerne ideelle organisasjoner, eller kombinerer profittmål med ønsket om å skape en positiv "gevinst for samfunnet" og benytter derfor andre målemetoder enn kun profitt som å fremme brede sosiale, kulturelle og miljømessige mål, ofte forbundet med frivillig sektor, for eksempel innen fattigdomsbekjempelse, helsevesen og lokalsamfunnsutvikling.

3.2.2 Intraprenørskap

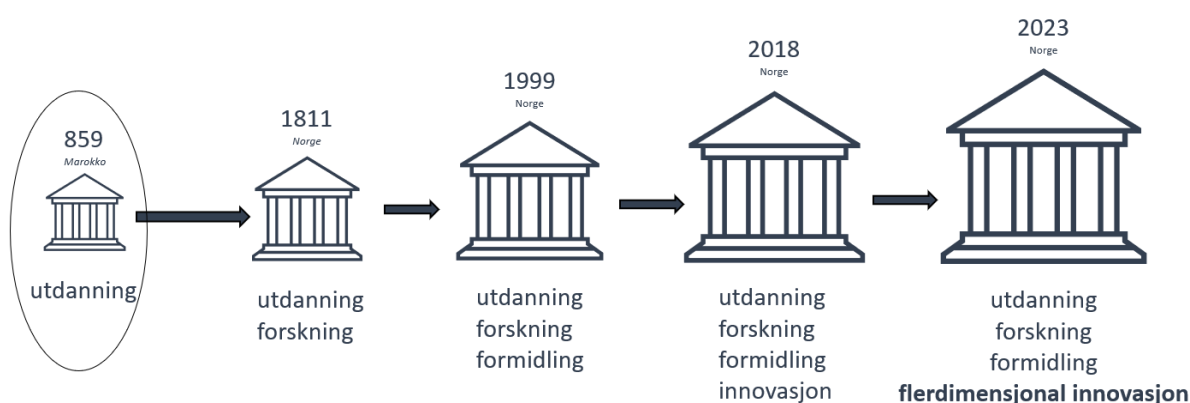
Intraprenørskap er realisering av (forretnings)idéer i organisasjoner, i motsetning til entreprenørskap som er å realisere (forretnings)idéer ved å etablere en egen organisasjon (bedrift). Sosialt intraprenørskap handler om å utvikle, finansiere eller implementere løsninger på sosiale, kulturelle eller miljømessige utfordringer innen rammen av eksisterende organisasjoner. Berzin og Pitt-Catsoupes (2015) argumenterer for å utvikle kapasiteten til eksisterende organisasjoner gjennom intraprenørskap. I tillegg til beskyttelsen den gir mot utfordringene som nye organisasjoner ofte møter (knyttet til bærekraft, skalerbarhet og lederskifter), er det tre overbevisende grunner til å styrke kapasiteten til eksisterende organisasjoner for å utvikle, implementere og opprettholde sosiale innovasjoner: Eksisterende organisasjoner har ekspertise, sosial kapital og ressurser til å støtte og skalere opp sosiale innovasjoner. Samskaping som inkluderer UH-sektoren vil kunne bidra til mer kunnskapsbasert intraprenørskap.

3.2.3 Samfunnsinnovasjon

Samfunnsinnovasjon er et begrep som blant annet Universitet i Oslo (UiO) bruker i sin handlingsplan for å beskrive innovasjon som ikke har et direkte kommersielt motiv, men som handler om å "utvikle nye tjenester, konsepter eller prosesser som kan løse viktige samfunnsutfordringer eller møte samfunnsmessige behov" (UiO 2024 s. 1). De beskriver det som innovasjoner som ofte involverer ulike fagområder og andre arbeidsmåter og samarbeidspartnere enn næringsrettet innovasjon med et primært kommersielt siktemål. UiO nevner eksempler på samfunnsinnovasjon som nye eller forbedrede tjenester innenfor helse- og utdanningssektoren, eller nye lover, reguleringer og måter å organisere samfunnet på som bidrar til grønn omstilling. I denne rapporten ser vi samfunnsinnovasjon og sosial innovasjon som synonymer.

3.3 Universitets- og høyskolesektorens rolle i sosial innovasjon

I henhold til universitets- og høyskoleloven skal universitet og høyskoler i tillegg til forskning og utdanning bidra til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig utvikling og bidra til å spre og formidle resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid samt bidra til innovasjon og verdiskaping basert på resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid (se figur 2). Det kan imidlertid diskuteres hvor langt UH-sektorens ansvar for implementering av nye løsninger strekker seg. Når må noen ta over. Å sette en tjeneste «ut i arbeid» krever implementering, oppfølging, vedlikehold og kanskje faglig og/eller teknologisk oppdatering der «brukere» ikke har kunnskap til å gjøre dette selv. I de fleste tilfeller vil det være avhengig av den enkelte forsker eller forskningsgruppe. Dessverre er det veldig få strukturer og støtteordninger i UH-sektoren i Norge som bidrar til implementering av sosiale innovasjoner.

Figur 2 Samfunnsrettet utvikling av universitetets rolle i Norge (illustrert av Rūta Žmuidzinaitė)

Men dette bidraget er forventet av samfunnet og myndigheter, derfor er det viktig at UH-sektoren tar en mer sentral rolle i arbeidet med sosial innovasjon ved aktivt engasjement i våre viktigste samfunnsutfordringer og derved bidrar til nødvendig utvikling av samfunnet gjennom å innta ulike roller. Et viktig aspekt i denne diskusjonen er også et skille mellom å *forske på* og å *forske for* sosial innovasjon. Å **forske på** sosial innovasjon betyr å undersøke og analysere hvordan nye løsninger på sosiale utfordringer oppstår, utvikles og spres. Dette kan innebære å studere samarbeidsformer, organisasjonsmodeller, politiske rammeverk eller brukermedvirkning. Målet er å forstå hva som gjør sosial innovasjon mulig og effektiv. Å **forske for** sosial innovasjon handler derimot om å bidra aktivt til å skape endring gjennom forskningen. Her er målet ikke bare å forstå, men også å støtte utviklingen av nye løsninger i praksis – ofte i samarbeid med aktører utenfor academia, som kommuner, frivillige

EKSEMPEL – å forske på

INNOFF er et Nasjonalt forskernettverk for innovasjon i offentlig sektor.

INNOFF er for forskere med formål å synliggjøre og aktualisere forskning om innovasjonsprosesser i offentlig sektor, og forbedre samspillet mellom forskere og mellom forskning og andre aktører.

organisasjoner eller sosiale entreprenører. UH-sektoren har en viktig rolle i begge tilnærmingene: som kunnskapsutvikler, som brobygger mellom sektorer, og som en arena for eksperimentering og utdanning av fremtidige samfunnsinnovatører.

3.3.1 Samfunnsengasjement og ansvar

Universitetene og høyskolene skal også være et miljø som fremmer interdisiplinært forskning og undervisning som igjen gir grunnlag for innovasjoner og entreprenørskap.

Teknologioverføringskontor (TTO) og ulike ordninger for Spin-outs skal bidra til å tette gapet

Tverrfaglig problemløsning

NMBU driver prosjektet «Transtikk» hvor studentene jobber i grupper på tvers av fagfelt (urbant landbruk, økonomi, ingeniørfag o.l.), og løser oppdrag som om de var i en virkelig jobb, under veiledning av akademikere og aktører fra offentlig eller privat sektor. Gjennom slike tverrfaglige undervisningsopplegg trener studentene på problemløsning og innovasjon på tvers av akademia og samfunn. NTNU har «eksperter i team», der en også jobber tverrfaglig. UiB tar TVEPS, der studentene løser problemer på tvers av helsefagene.

mellom forskning og praktisk nytte av resultatene fra forskningen, og derved bidra til utvikling av samfunnet. Tradisjonelt har slike ordninger i hovedsak vært rettet mot kommersialiserbare innovasjoner og i liten grad sosiale innovasjoner. I det norske økosystemet for innovasjon er det i liten grad avklart om det er institusjonen selv, TTO eller andre som skal arbeide for sosiale innovasjoner. (Taxt 2023) Dette kan resultere i at ingen tar ansvar for å utvikle disse.

Gjennom samarbeid med næringsliv, styresmakter, offentlig sektor og sivilsamfunnet kan UH-sektoren gjennom samskaping bidra til forskningsbaserte og systematiske løsninger på de mest presserende samfunnsutfordringene som klimaendringene, helseutfordringene som mange i samfunnet står i samt samfunnsulikheter.

Gjennom langvarig samarbeid og engasjement i samfunnet rundt seg, kan universitetene bidra til å finne løsninger på lokale, regionale og nasjonale

utfordringer. Tverrfaglige undervisningsopplegg som involverer både akademikere og aktører fra offentlig eller privat sektor kan gi studentene erfaring i problemløsning og innovasjon på tvers av akademi og samfunn f.eks. "Transtikk" ved NMBU, "TVEPS" ved UiB og "Eksperter i team" ved Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet (NTNU).

Ved at universiteter og høyskoler kan integrere ulike fagdisipliner og prioritere langsiktige mål for samfunnsutviklingen kan de bidra til en demokratisk utvikling, sosial rettferdighet og miljøansvar og derved fremme mangfold, inklusjon og bærekraftig utvikling.

3.3.2 Utdanning og livslang læring

Forskningen og utviklingen av samfunnet går raskt. Det stiller store krav til utdanningen som studentene tilbys slik at de ikke bare er omstillingsdyktige når de kommer ut i arbeidslivet, men også aktive bidragsytere til den videre utviklingen av samfunnet. Forskningskompetanse og kritisk tekning er viktige elementer. I denne sammenhengen har også universitet og høyskoler et særlig ansvar å tilby program for livslang læring og eventuelt omskolering. Universitetene og høyskolene har også et ansvar for å sikre alle lik rett til utdanning og sikre samfunnet nødvendig kompetanse.

Universitetene og høyskolene er viktige for å kartlegge og definere samfunnsutfordringer og sosiale behov, bidra til å finne kunnskapsbaserte løsninger på utfordringene og i evalueringen av effekten av innførte tiltak.

3.3.3 Internasjonalisering og sosial innovasjon

Universitet og høyskoler forventes å samarbeide internasjonalt med relevante fagmiljøer og nettverk (Studietilsynsforordningen § 2). I tillegg til dette viser erfaring med globale utfordringer som pandemier og klimakrisen at dersom universitetene skal realisere sitt formål om å bidra til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig utvikling (Universitets- og høyskoleloven § 1) så fordrer dette internasjonalt samarbeid. Når det gjelder sosial innovasjon er det særlig relevant å samarbeide med faglige institusjoner og nettverk i det globale sør for å bidra til miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig utvikling i Afrika, Asia, Stillehavs-området og Latin-Amerika. I slike nettverk og samarbeid kan ansatte og studenter ved norske universiteter og høyskoler bidra med kompetanse og ressurser, samt lære, undervise, forske, formidle og innovere sammen med lokale ressurspersoner for å skape ny kunnskap og fremme sosial innovasjon for en bærekraftig utvikling. Dette kan åpne opp muligheter for både vitenskapelige gjennombrudd og betydelige samfunnsbidrag.

For å realisere sitt formål om å bidra til en bærekraftig utvikling, bør norske universitet og høyskoler søke samarbeid med universitet og høyskoler i det globale sør for å bidra til kapasitetsutvikling. Det bør utredes egnede finansieringsordninger for forskningssamarbeid og implementering av sosial innovasjon i internasjonalt samarbeid med institusjoner i det globale sør.

3.4 Eierskap til sosial innovasjon

I norsk og internasjonal rett knytter det seg spesielle rettigheter til ulike former for immaterielle frembringelser, slik som åndsverk, patenter, design og lignende. Disse er i stor grad beskyttet gjennom lovverket og avtaler om arbeidsgivers rett til arbeidsresultater.

Det er ingen egen klasse immaterielle rettigheter knyttet til innovasjon eller sosial innovasjon, og disse vil bare være beskyttet dersom de havner i en av de eksisterende kategoriene. Forretningsmodeller, som for eksempel det å opprette en tjeneste, vil typisk ikke ha noe vern som en immateriell rettighet. Manglende enerett på å utnytte innovasjonen kan være typisk for mange sosiale innovasjoner.

Åpen innovasjon, som skjer i et samarbeid mellom ulike aktører, er også en form for innovasjon det blir lagt til rette for i UH-sektoren, og både EU og norske myndigheter oppfordrer universitet til å drive så åpen innovasjon de kan, og være så lukket som de må.

Etter at det såkalte lærerunntaket ble fjernet fra norsk lov i 2003, har vanlig praksis ved universitet og høyskoler i Norge vært tredelingsmodellen, der inntekter fra salg av patenter har vært fordelt med en tredel til oppfinner, en tredel til fagmiljø, og en tredel til institusjonen. I mange tilfeller vil det i prosjekter som gjelder sosial innovasjon ikke være immaterielle rettigheter som kan lisensieres ut eller selges. Det er heller ikke gjort analyser på om en slik

DIGI-pakken ved UiB

Ved UiB er emnepakken DIGI et eksempel på livslang læring, som også kan anvendes på sosial innovasjon. Det er foreløpig ni små, nettbaserte emner innen digital kompetanse. I utgangspunktet ble de utviklet for universitetets egne studenter, men tilbys nå langt bredere. Emnene er blitt svært populære med over 2 500 deltakere fra hele landet. Slik digitale løsninger gjør det mulig å

fordeling av inntekter vil være tjenlig for å utvikle sosial innovasjon ut fra forskning. Erfaringer fra Storbritannia peker mot at samfunnet kan være best tjent med å prioritere samfunnsnytte høyt i kommersialiseringsprosesser, noe som kan være særlig viktig når det gjelder sosial innovasjon (TenU 2023). Slik virksomhet er ofte mer preget av stor arbeidsinnsats, heller enn patenter og lignende som kan selges til selskaper.

4. Sosial innovasjon på bakgrunn av forskning og fagutvikling

4.1 Verktøy for arbeid med sosial innovasjon i UH-sektoren

I dette kapittelet vil det omtales ulike verktøy for arbeid med sosial innovasjon i UH-sektoren og hvem og hvordan de kan tas i bruk. Med verktøy menes det hjelpemidler som kan støtte personer i UH-sektoren – som studenter, ansatte og samarbeidspartnere – i å utvikle nye løsninger på samfunnsutfordringer. Det kan for eksempel være metoder for samskaping, modeller for samarbeid med lokalsamfunn, eller prosessverktøy som hjelper grupper å jobbe kreativt sammen. Det forklares bl.a. hvordan disse verktøyene kan brukes i praksis.

4.1.1 Fra idé til prosjekt i offentlig sektor med Forskningsrådet

Prosjektkanvas er et verktøy utviklet av Forskningsrådet til hjelp for utvikling av prosjektidéer. Det finnes en Prosjektkanvas for offentlig sektor. Verktøyet bidrar til å avklare en rekke viktige spørsmål rundt nytte, behov for forskning og samarbeid. Det kan benyttes både til dialog med Forskningsrådets veiledere, det kan brukes i workshops med flere parter og det kan brukes for å dokumentere, definere og oppsummere prosjektideen. Verktøyet ligger gratis tilgjengelig på Forskningsrådet sine [sider](#).

4.1.2 Gevinstrealisering som en metode

Gevinstrealisering er en metode som kan hjelpe universiteter og høyskoler med å sikre at forsknings- og innovasjonsprosjekter faktisk fører til ønsket samfunnseffekt, altså positiv endring. Metoden innebærer å identifisere, planlegge og følge opp konkrete gevinster som økt inkludering, bedre studenttrivsel eller styrket samarbeid med lokalsamfunn. Ved å bruke gevinstrealiseringsperspektivet tidlig i prosjektet kan man tydeliggjøre mål, definere måleindikatorer og fordele ansvar. Dette skaper felles forståelse og eierskap blant involverte aktører. Metoden legger også til rette for systematisk læring og justering underveis, og gjør det enklere å dokumentere og dele resultater.

Gevinstrealisering

Det finnes flere ressurser relatert til gevinstrealisering på [DFØ](#) og [KS](#) sine nettsider.

4.1.3 Booster

Et initiativ fra Europakommisjonen er etablering av tjenesten «[BOOSTER](#)» - Unlocking your full potential: from results to impact!. BOOSTER tilbyr en rekke tjenester til EU-finansierte prosjekter (Se nettsiden for hvilke EU-prosjekter dette gjelder)). Bakgrunnen for dette er at en ser at en av de største utfordringene forskere står overfor er å omgjøre funnene sine til verdifulle resultater. Booster tilbyr gratis profesjonell og tilpasset støtte for å styrke spredningen og utnyttelsen av forskningsresultater og øke merverdien av forsknings- og innovasjonsprosjekter og bringe dem ut på markedet og ut til et bredere publikum. Prosjekter

kan få bistand til blant annet å utvikle effektive formidlingsplaner, vurdere modenhetsnivå og utvikle forretningsplaner og nettverksbygging.

4.1.4 Samskaping som metode

De er skrevet håndbøker og bøker, og utviklet kurstilbud som gi nyttig informasjon om hvordan man kan gjennomføre prosesser for samskaping. [La oss gjøre det sammen!](#) (UNS/SESAM 2018) er en håndbok om samskaping som presenterer to verktøy utviklet for å forenkle arbeidet med samskapende sosial innovasjon. Håndboka skal være til hjelp i praktisk sosialt innovasjonsarbeid og redegjøre for både teoretisk og metodisk grunnlag for samskaping. Håndboken synliggjør barrierer, viser lokale eksempler og synliggjør verktøy og modeller som kan tas i bruk.

Samskaping for samfunnsutfordringer – Universitetet i Agder (UiA)

Aktører: UiA, kommuner, næringsliv, forskere og innbyggere.

Formål: Å utvikle løsninger på store samfunnsutfordringer gjennom samskaping.

Samarbeidsform: Tverrfaglige prosjekter hvor ulike aktører deler kunnskap og ressurser.

Relevans: Viser hvordan akademia kan fungere som brobygger mellom sektorer og bidra til sosial innovasjon

Mer informasjon:

<https://storut.uia.no/samskaping/>

4.1.5 Design thinking

Design thinking er en iterativ prosess som vanligvis består av fem faser (5 stages in the design thinking process):

1. Empatisere – forstå brukernes behov gjennom observasjon og dialog.
2. Definere – formulere problemet basert på innsikten.
3. Idégenerere – utvikle mange mulige løsninger.
4. Prototyping – lage enkle modeller av løsningene.
5. Teste – prøve ut løsningene og lære av tilbakemeldinger.

Denne prosessen er fleksibel og kan tilpasses ulike kontekster, noe som gjør den ideell for UH-sektoren hvor tverrfaglig samarbeid og samfunnsrelevans er sentrale mål. Design thinking kan bidra til sosial innovasjon i UH-sektoren på flere måter. Gjennom brukerorientering utvikles løsningene med og for dem som faktisk berøres av problemet. Metoden er tverrfaglig og skal fremmer samarbeid mellom ulike fagmiljøer, noe som gir mer helhetlige løsninger. Ved prototyping og testing skal det være mulig å feile tidlig og lære raskt. Samskaping med involvering av eksterne aktører (offentlig sektor, næringsliv, sivilsamfunn) styrker relevansen og implementeringsevnen.

4.1.6 Aksjonsforskning

Aksjonsforskning er forskning der kunnskapsdannelse og løsninger/sosial endring skapes i samarbeidsprosessene mellom forskere og deltakere. Resultatene brukes ofte til å starte praktiske tiltak under medvirkning av forskeren selv. Aksjonsforskning brukes særlig om samfunnsforskning der forskeren kommer med forslag til endringstiltak, deltar i gjennomføringen av tiltakene og kontrollerer virkningen av dem.

Det vanlige utgangspunktet for mye tradisjonell forskning er å tilstrebe nøytralitet og objektivitet fra forskerens side. I aksjonsforskning er forskeren derimot en deltagende aktør, som sammen med andre deltakere vil forsøke å skape en inkluderende arena hvor faglig

ekspertise og lokal erfaring skal bidra med ønsket (lokal) samfunnsendring.

Forskningsprosjektene vil bære preg av om de blir satt i gang av forskerne selv, av myndigheter eller av dem det forskes «på», for eksempel en sosialt utsatt gruppe. Det sentrale er uansett bred deltakelse, og man snakker derfor gjerne om å forske «med» deltakerne heller enn «på» dem. Med andre ord kan det sies at aksjonsforskning er en deltakende og praksisnær forskningsmetode der forskere og samfunnsaktører samarbeider for å forstå, utvikle og forbedre praksis gjennom en syklisk prosess av planlegging, handling, observasjon og refleksjon. I UH-sektoren er denne metoden særlig egnet for sosial innovasjon fordi den:

- Involverer brukere og partnere i utviklingen av løsninger på reelle samfunnsutfordringer
- Kobler forskning og praksis i sanntid, og gir rom for kontinuerlig læring og justering
- Styrker eierskap og relevans ved at løsninger utvikles i fellesskap med dem de angår
- Fremmer endring både i institusjonelle strukturer og i holdninger og praksiser

4.1.7 Sosial innovasjon som praksis

Metoden «social innovation as practice» bygger på idéen om at sosial innovasjon ikke bare er et resultat, men en pågående praksis som utvikles gjennom konkrete handlinger, samarbeid og organisatoriske strukturer innenfor universitets- og høyskolesektoren.

I en studie beskrevet av Svennevik og Saidi (2022) analyseres etableringen av SPARK Samfunnsinnovasjon ved UiO som et eksempel på hvordan forskere kan støttes i å utvikle forskningsresultater til samfunnsnyttige løsninger. Metoden innebærer å integrere sosial innovasjon i universitetets daglige virksomhet gjennom:

- Praktisk forståelse – utvikling av ferdigheter og verktøy for å bruke forskning til å løse samfunnsutfordringer.
- Regler og strukturer – etablering av organisatoriske rammer og støttefunksjoner som gir retning og legitimitet til innovasjonsarbeidet.
- Formål og motivasjon – forskernes engasjement for å skape samfunnseffekt gjennom verdibasert arbeid.
- Felles forståelser – bredere kulturelle og institusjonelle normer som støtter sosialt engasjement og samarbeid med samfunnet.

Metoden fremmer en kultur for sosial innovasjon ved å kombinere akademisk kunnskap med praktisk handling, og ved å skape arenaer for læring, nettverksbygging og tverrfaglig samarbeid. Den utfordrer tradisjonelle innovasjonsmodeller ved å inkludere samfunnsaktører og ikke-kommersielle mål, og gir forskere en plattform for å bidra til sosial endring som en del av sitt virke.

4.1.8 Theory of change

Theory of change (ToC) er en beskrivende modell som forklarer hvordan og hvorfor en ønsket endring forventes å skje i en gitt kontekst. Den kobler aktiviteter og tiltak til langsiktige mål, gjennom en logisk kjede av antakelser og mellomliggende resultater.

ToC starter med å identifisere et tydelig problem du ønsker å bidra til å løse, og arbeider deretter bakover for å fastslå hvilke forutsetninger som må være på plass for å nå målet.

Nøkkelelementer i utviklingen av ToC er:

- Visjon eller overordnet mål som arbeidet ditt bidrar til (beskrivelse av kontekst, nåværende situasjon og andre aktører som kan påvirke endring)

- Hovedaktører som enten er involvert i prosessen eller har en interesse i arbeidet (langsiktige resultater du ønsker å støtte, og hvem som til slutt skal dra nytte av dem)
- Hovedaktiviteter, deres resultater (outputs) og utfall (outcomes) (en bred sekvens av hendelser som forventes – eller kreves – for å føre til det ønskede langsiktige resultatet)¹

4.1.9 Skrive *impact case stories*

Impact case stories er dokumenterte fortellinger som viser hvordan forskning eller utdanningsaktiviteter ved universiteter og høyskoler har ført til konkrete samfunnsmessige, økonomiske, kulturelle eller politiske endringer. De brukes blant annet i Storbritannia som en del av et nasjonalt evalueringssystem for å vurdere både forskningskvalitet og samfunnsrelevans. En impact case story beskriver hvordan og hvorfor en forskningsaktivitet har hatt målbar eller observerbar effekt utenfor academia. Den inneholder gjerne en tydelig problemstilling, en beskrivelse av forskningen eller tiltaket, en forklaring på hvordan dette førte til endring, og dokumentasjon på effekten – for eksempel i form av politiske beslutninger, forbedrede tjenester eller økt samfunnsengasjement.

Journey of Progress

ToC kan praktiseres på ulike måter. Erasmus University Rotterdam utviklet et kortspill Journey of Progress som bistår de som ønsker å ta første steg mot formalisering av en felles forståelse av hvordan og hvorfor endring er ment å skje i en gitt kontekst. Journey of Progress er et verktøy utviklet for å støtte team, prosjekter, initiativer, fagmiljøer eller undervisningsgrupper. Kort settet fungerer som en metodisk støtte for å:

- introdusere deltakerne for backcasting og langsiktig tenkning i møte med komplekse samfunnsutfordringer,
- stimulere til utvikling av en ToC,
- og legge til rette for refleksjon rundt hvorvidt man tar hensiktsmessige steg mot ønsket samfunnseffekt.

Gjennom strukturerte og samarbeidsorienterte diskusjoner hjelper kortene deltakerne med å formulere et felles mål og identifisere nødvendige handlinger og forutsetninger for å oppnå dette. Metoden bygger på prinsippet om å arbeide bakover fra en ønsket fremtid, og skaper en tydelig kobling mellom visjon og praksis. Les mer om dette verktøyet her:

<https://www.eur.nl/en/research/research-services/societal-impact-evaluation/impact-toolbox/journey-progress-card-set>

I konteksten av sosial innovasjon i UH-sektoren brukes impact case stories til å synliggjøre hvordan institusjonene bidrar til samfunnsendring. De kan dokumentere effekten av samarbeid med offentlig sektor, sivilsamfunn og næringsliv, og brukes ofte som et verktøy for å underbygge strategisk arbeid med samfunnsoppdraget. På denne måten blir impact case stories både et kommunikasjonsverktøy og et grunnlag for videre utvikling og læring.

4.2 Samarbeid mellom ulike samfunnsaktører

Som nevnt i kapittel 3 finnes det ulike modeller for å beskrive hvilke aktører som må samarbeide for å få til sosiale innovasjoner (helixmodeller og økosystemmodeller). Samarbeid mellom ulike samfunnsaktører (dvs. *offentlig sektor, UH-sektor, næringsliv, privat sektor, frivillig og ideell sektor, sivilsamfunn og enkeltpersoner, internasjonale aktører*) er også essensielt i utviklingen av sosiale innovasjoner. Dette gjelder lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. For å lykkes med sosial innovasjon er det avgjørende å være aktivt i kontakt med andre både for å forstå problemstillinger helt fra starten og for å kunne gå i takt med endringer underveis. Dette kan inkludere deling av ressurser, kunnskap og, ikke minst, nettverk. Samskaping (co-creation) har derfor blitt et sentralt begrep når man skal forstå – og utvikle sosiale innovasjoner.

Samskaping forstås som en prosess hvor aktører fra ulike felt samarbeider for å skape nye løsninger. Dette kan inkludere både innovasjon og grenseoverskridende samarbeid. Samskaping handler om å kombinere forskjellige forståelser og verdier for å møte komplekse samfunnsutfordringer. Det vil si at samskaping krysser sektor og kompetansegrenser, med likeverdighet som bærende prinsipp. Samskaping er omtalt i forskning Torfing og Sørensen (2016) og Willumsen og Ødegaard (2020) har for eksempel undersøkt samskaping for å oppnå sosiale innovasjoner i helse og velferdssektoren.

Samskaping som *metode* for sosiale innovasjoner tas opp i kapittel 4.1.4.

Hver av de ulike aktørene kan ha forskjellige roller i samarbeidet. For eksempel, en kommune kan sammen med en ideell organisasjon tilby innsikt i lokale behov og utfordringer, mens næringslivet kan bidra med nødvendig ekspertise og finansiering. I andre tilfeller kan f.eks. en fylkeskommune bistå andre inkluderte aktører økonomisk, mens sosiale entreprenører kan by på fagkunnskap. Det er viktig å definere roller i begynnelsen av samarbeidet samt komme tilbake til det jevnlig underveis. Dette for å minimere utfordringer som kan oppstå under samarbeidet.

Det er ikke minst viktig å anerkjenne at ledelsen spiller en rolle i denne prosessen. Som påpekt i kunnskapsoppsummeringen gjennomført av Nordlandsforskning (2020), spiller ledelsen i de involverte organisasjonene (samfunnsaktørene) en avgjørende rolle for fremdriften og kvaliteten i innovasjonsprosesser. Særlig ved radikale eller gjennomgripende innovasjoner er det vanskelig å se for seg at slike prosesser kan realiseres uten aktiv deltakelse fra ledelsesnivået. Dette gjelder spesielt i situasjoner hvor det må tas strategiske beslutninger og veivalg underveis. Ved mer inkrementelle, det vil si gradvise og mindre omfattende endringer, kan ledelsen i større grad innta en tilretteleggende rolle. I slike tilfeller handler ledelsesbidraget ofte om å skape strukturelle og kulturelle forutsetninger for endring

Sammen om å løse helseutfordringer
RehabLos er et forsknings- og utviklingsprosjekt som har til hensikt å utvikle en tverrfaglig, sektorovergripende og digitalstøttet rehabiliteringsmodell som styrker egenmobilisering og samfunnsinkludering for voksne med ervervet hjerneskade. Forskere ved SOF nord, UiT Norges arktiske universitet samarbeider med bruker- og pårørendeorganisasjoner, Nav og aktører fra helse- og omsorgstjenesten om modellutvikling innenfor rehabiliteringsfeltet. Prosjektet retter seg mot personer med ervervet hjerneskade og deres pårørende i Nord-Norge.

– for eksempel ved å etablere arenaer for tverrprofesjonelt samarbeid og samskaping. På denne måten kan organisasjonen utvikle seg kontinuerlig, selv uten direkte styring fra toppledelsen.

Samarbeids-/samskappingsprosessen kan være utfordrende på grunn av f.eks. kulturelle forskjeller (mellom ulike sektorer eller på tvers av land), ulike målsetninger (økonomisk effektivitet versus samfunnsforbedring) og kommunikasjonsproblemer (sektor-spesifikt språk eller diverse morsmål mellom samarbeidspartnere og behov for tolk). Det finnes ulike løsninger og strategier for å overkomme slike utfordringene som kan brukes både på institusjonelt og prosjekt eller team nivå, f.eks:

- Bygge tillit med å bygge relasjoner, altså vis interesse til den du skal samarbeide med.
- For å skape en felles retning og motivasjon, definer klare felles mål som alle parter kan enes om.
- Skriv under en (intensjons)avtale/kontrakt hvor ulike roller og ansvar er tydelig definert.
- Holde regelmessige møter for å diskutere fremdrift, justere mål, dokumentere effekt og sikre for at alle er på samme side. Dette kan bidra til å identifisere og løse eventuelle målkonflikter tidlig.
- For at samarbeidet skal forblir relevant og effektivt, vær åpen for å justere strategier og tilnærminger basert på tilbakemeldinger og endrede omstendigheter.
- For å imøtekomme ulike normer og praksiser, åpne for fleksibilitet og tilpasning i arbeidsmetoder. Bli enig om disse med alle involverte aktørene.
- For å øke bevisstheten om kulturelle/sektor forskjeller og fremme forståelse og respekt for ulike kulturer/sektorer, arranger felles samlinger hvor dette er et hovedtema.
- Vurder å utnevne «kulturelle brobyggere» i samarbeidet som kan ta et ekstra ansvar for å navigere forskjeller som kan oppstå med å gjøre en «oversettelses» jobb.
- Etabler tydelig kommunikasjonskanaler som kan sikre kommunikasjons flyt og forenkle arbeidet.
- Ha felles opplæring i effektiv kommunikasjon, inkludert aktiv lytting, tydelig uttrykk og konfliktløsning. Samtidig er det viktig å fremme en kultur der tilbakemeldinger gis og mottas konstruktivt. Vurder å bruke eksisterende verktøy til dette (f.eks. «Gi og motta tilbakemeldinger – om å bygge hverandre» av Guro Øiestad, Gyldendal 2019).

Arbeidsmetoder for å fremme sosial innovasjon i samarbeid samt virkemiddel for å få til det er beskrevet i kapitlene nedenfor.

4.3 Innovasjon som meritterer

I en [rapport levert i 2023](#) fra Arbeidsgruppen om merittering og kompetanseutvikling i UHR-Innovasjon fremholdes: Universiteter og høyskoler har et bredt samfunnsoppdrag som omfatter forskning, utdanning, innovasjon og formidling. Dette ansvaret er institusjonelt og hviler ikke på enkeltansatte. Innovasjonskompetanse bør forstås bredt og bygge på forskning, på lik linje med utdanningskompetanse. Ved ansettelser og opprykk i vitenskapelige stillinger er forskningskompetanse sentral, og kravene til forskning bør ikke reduseres. Fagmiljøer og institutter har mulighet til å spesifisere kvalifikasjonskrav utover generelle stillingskategorier. Det er derfor viktig at de vurderer hvilken kompetanse som trengs for å oppfylle institusjonens samfunnsoppdrag. Ved vurdering av innovasjonskompetanse gir kvalitative vurderinger et mer helhetlig bilde av søkerens bidrag.

Det anbefales at søkere beskriver sin kompetanse og erfaring i tråd med stillingsbeskrivelsen og fagområdet. Erfaring med piloter, patenter, oppstartsbedrifter og lignende bør vurderes i lys av institusjonens behov. Det bør også legges vekt på om søkere har bidratt til innovasjonskompetanse i utdanningene, veiledet studenter i praktisk innovasjonsarbeid eller støttet utvikling av studentinnovasjon og entreprenørskap. For å oppfylle sitt samfunnsoppdrag trenger universiteter og høyskoler innovasjonskompetanse ikke bare blant vitenskapelige ansatte, men også blant administrativt og teknisk personale.

Ved slik kvalitativ vurdering, overlates det i stor grad til søkeren å beskrive sitt eget bidrag til innovasjon også når det gjelder sosial innovasjon og like viktig som resultat vil det mange ganger være å beskrive egen rolle i prosessen og hvilken evne man har hatt til å trekke andre med i prosessen.

4.4 Kvantitative og kvalitative vurderinger

Innovasjoner kan være vanskelig å måle. Hvordan vet man at «noe» er en innovasjon, eller at en innovasjon har «inntruffet»? Hva eller hvordan man skal målet dette vil selvsagt avhenge av hvem og hvorfor man ønsker «å måle» fenomenet. Man kan måle innovasjoner i antall patenter, da er nyhetsverdien uomtvistelig. For bedrifter brukes Oslo Manualen (2018) til måling av innovasjon. Den er basert på en Schumpeteriansk forståelse av innovasjon; nye produkter, nye produksjonsmetoder, nye råvarekilder, inntreden i nye markeder eller ny

BUA for barn og unge

BUA er en ideell organisasjon som bidrar til at barn, unge og voksne «har tilgang til aktiviteter som fremmer fysisk og sosial utvikling, uten å øke forbruket.» Det gjør de ved å gratis, låne ut sports- og fritidsutstyr, gjerne i samarbeid med et idrettslag, en frivillighetssentral, en kommune eller andre frivillige organisasjoner. BUA blir støttet av næringslivspartnere, blant annet til innkjøp av utstyr, mens det er frivillige som sørger for at BUA kan holde åpent. At flere barn og unge får bedre fysisk helse og blir inkludert i et fellesskap vises ikke som profitt eller økonomisk overskudd i en kommunes årsregnskap, på annen måte enn for eksempel ved at helse- og sosialbudsjettet ikke økes, eller at skolene ikke må ansette ytterligere en miljøterapeut. Det kan vises i bedriftenes regnskap som Corporate Social Responsibility (CSR).

Mer informasjon på bua.no.

organisering av bedrifter. Inkrementelle (stegvise) eller radikale (plutselige) innovasjoner er også en måte å forstå, eller typologisere innovasjoner på.

Disse forståelsene av innovasjon har sin opprinnelse i privat sektor og ble til å begynne med utforsket av blant annet økonomer og geografer (Fagerberg et al. 2005). Med et slikt perspektiv har innovasjoner vært

forstått som en driver for økonomisk utvikling og er sterkt forbundet med 'for-profit'; noe som skal gi bedrifter positivt økonomisk resultat, og noe som gir bedrifter, regioner og nasjoner konkurransefortrinn.

I UH-sektoren måles også på innovasjoner. Det brukes fire ulike målindikatorer: Mottatte forretningsidéer (DOFI), patentsøknader, inngåtte lisensieringskontrakter og nye etablerte foretak. Mottatte DOFI er konkrete forretningsidéer som universitetenes eller høyskolenes kommersialiseringsenhet eller teknologioverføringskontor (TTO) registrerer. Nye etablerte foretak betyr et antall bedrifter som et universitet eller høyskole etablerer basert på forskningsresultater (f.eks. [Innsikt AI](#)). Statistikk for disse indikatorene finnes i Databasen for statistikk for høyere utdanning (2025). Men de ulike definisjonene av sosial innovasjon gjør det ikke problemfritt å bruke ovenstående forståelsesramme på sosiale innovasjoner. Sosiale innovasjoner kan riktignok måles i patenter, om det er produkter som er innovasjonen. En sosial innovasjon kan også oppfylle de Schumpeterianske forståelsene av innovasjon og en sosial innovasjon kan også være "for-profit". Men, det er krevende å vise en "non-profit" sosial innovasjon i resultatet til en bedrift eller organisasjon, og det kan ofte være et spørsmål hvilken organisasjon sitt resultat den sosiale innovasjonen påvirker.

Verktøy for å vise sosial innovasjon

På bakgrunn av OECD sine indikatorer på livskvalitet har Norge Unlimited utviklet "[VIS DET](#)" som et praktisk verktøy sosiale entreprenører kan bruke for å måle effekten sosiale innovasjoner har på samfunnet. Verktøyet er utviklet gjennom flere års tett samarbeid med sosiale entreprenører, ideelle organisasjoner, lokale initiativer, og det offentlige. Verktøyet er digitalt og hjelper å kartlegge antagelsene prosjektet bygger på, det visualiser prosjektets utvikling, og hjelper å undersøke hvilke endringer prosjektet faktisk skaper. Verktøyet hjelper sosiale entreprenører å tenke gjennom, måle og til slutt fortelle andre om effekten av arbeidet deres.

Sosiale innovasjoner *kan* måles med de fire indikatorene som brukes i UH-sektoren. Men det er flere utfordringer med disse måleparametrene; en ting som skiller sosiale innovasjoner fra andre innovasjoner er ofte *hvor* det innoveres. Sosiale innovasjoner skjer ofte i offentlig sektor; blant annet i kommunenes brede tjenestetilbud og helsevesenets tjenester, og sosiale innovasjoner kan vises i disse organisasjonens bunnlinjer. Men, sosiale innovasjoner skjer ofte i samskaping med ulike aktører (Torfing, 2016). Dette er utfordrende om man skal herlede en innovasjon til et særskilt miljø (f.eks. en UH-institusjon), eller et individ (vitenskapelig ansatt) som blir avkrevd å rapportere på sin innovasjonsaktivitet. I OECDs «Oslomanual» (2018) foreslås det at man skal kunne måle sosial innovasjon på samme måte som man måler innovasjon i offentlig sektor (non-profit institutions). OECD har undersøkt fenomenet, men da i konteksten av en «sosial økonomi» ([OECD-Social-Economy-and-Social-Innovation.pdf](#)). Det vil si økonomiske system som gir positive utslag i rettferdig økonomisk fordeling (målt i fattigdoms rate, om unge tar del av arbeidsmarkedet, andel rural befolkning, BNP per person, deltakelse i arbeidsmarkedet, GINI-koeffisientene og interessenter engasjert i å utvikle regler.) Iblant annet Tyskland, har de forsøkt å utvikle et rammeverk for måling av sosial innovasjon (se: [Home / SI Indikatorik](#)). Vi oppfatter dette som et felt som er i utvikling og hvor det er vanskelig å gi bastante svar. Og her gjelder det samme som for «tradisjonelle» innovasjoner: Når vet man at det foreligger en sosial innovasjon? Hvor mange må ha tatt den i bruk? Hvordan skal man kunne påvise at forskning/kunnskap utviklet i UH-sektoren har gitt ett vesentlig bidrag i den sosiale innovasjonen?

I feltet hvor sosiale entreprenører skaper sine innovasjoner forsøker man å påvise effekten av de sosiale innovasjoner på forhånd ved hjelp av så kalt effektkontrakter (social impact bonds). I effektkontrakter, som også involverer finansiering av sosiale innovasjoner, konkretiseres impact/effekter av de tiltakene som den sosiale bedriften/entreprenøren skal iverksette, for

Impact StartUp for bærekraft og rettferdighet

Impact StartUp ble etablert som et prosjekt i Ferd Sosiale Entreprenører (FSE) i 2018, inspirert av et dansk program i regi av Den Sociale Kapitalfond. Tanken var å etablere et miljø som kunne gi oppstartsselskaper viktig kunnskap og verktøy, så flere lykkes. I 2020 ble Impact StartUp skilt ut som et eget ideelt selskap. Etter hvert har flere norske eierfamilier, stiftelser og investorer blitt med som partnere. Impact Startup investerer kapital, kompetanse og nettverk i selskaper som bygger løsninger for en mer rettferdig og bærekraftig verden.

Mer informasjon på impactstartup.no

eksempel meningsfull aktivitet for å øke livskvaliteten til rusmisbrukere. Den sosiale investoren forhånds finansierer (garanterer økonomisk for) et tiltak som leveres av en sosial entreprenør og pengene blir tilbakebetalt til kjøperen (for eksempel kommunen) dersom avtalte resultat nås. Dersom resultatene ikke oppnås tar garantisten (investoren) regningen.

Effektkontrakter er et forsøk på å konkretisere sosiale innovasjoner som sosiale entreprenører kan bli forelagt av investorer som er inne i sosiale «markeder». I Norge er det primært Ferd (2025) som har arbeidet med effektkontrakter. Den sosiale akseleratoren Impact StartUp har utformet sitt tilbud til sosiale entreprenører, som de tar opp på sitt akseleratorprogram, slik at de arbeider mye med å artikulere hva/hvilken «impact» de skal levere til brukerne/ sine kunder (ofte offentlige organisasjoner, men ikke alltid).

Forskningsrådet tilbyr en prosjektkanvas (Prosjektkanvas 2025) som kan hjelpe til å konkretisere hva resultat av en sosial innovasjon kan være - i en prosjektsøknad. En annen måte å forsøke å konkretisere og tallfeste samfunnsnyttene av sosiale innovasjoner er «Social Return on Investment» (SROI). Det er en metode der man forsøker å beregne samfunnseffekten av tiltak i økonomiske termer og gir mulighet for å dokumentere verdi på ulike nivåer dvs. for innbyggerne, for kommunen og for samfunnet, å beregne både velferdseffekter og økonomiske effekter når man skal vurdere et tiltak og/ eller å vurdere nytteverdi av tiltak både gjennomførte tiltak, pågående og planlagte. Boken "Kan det betale sig? gir en innføring i metoden (Lindgaard 2015). I kapittel 4.4.2 omtales gevinstrealisering, som også er en måte å kvantifisere og konkretisere en sosial innovasjon – før den skjer.

I neste avsnitt vil vi drøfte hvordan akademikere og UH-institusjoner kan vise at de bidrar til sosial innovasjon. Fordi sosiale innovasjoner skal ha samfunnsnytte, bør disse kunne dokumenteres. For å måle og evaluere effekten av sosial innovasjon er det viktig å:

1. definere klare mål (kortsiktige og langsiktige) og indikatorer (både kvantitative (f.eks. antall deltakere, økonomiske besparelser) og kvalitative (f.eks. brukertilfredshet, endringer i livskvalitet));
2. bruke ulike verktøy og modeller (f.eks. SolImpact);
3. bruke kvalitative (f.eks. intervjuer og fokusgrupper eller/og observasjon) og kvantitative (f.eks. spørreundersøkelser) metoder;
4. evaluere løpende og justere mål og/eller indikatorer underveis ved behov;

5. rapportere funnene fra evalueringen til alle interessenter og skape rom for tilbakemeldinger fra dem for å forbedre fremdrift i angående eller fremtidige initiativer.

4.5 Tjenester og insentivordninger i UH-sektoren for å mobilisere og støtte forsknings- og innovasjonsprosjekter i sosial innovasjon

Det er etablert et tematisk nettverk i NARMA for innovasjonsrådgivere ved universitet og høyskoler i Norge. Formålet er å bygge relasjoner og legge til rette for samarbeid på tvers av institusjonene. Medlemmene i nettverket ønsker å styrke egen kapasitet og bidra til en sterkere kultur for innovasjon på tvers av hele sektoren, heve kompetanse innenfor innovasjon i UH-sektoren og dele gode praksiser og arbeidsmetoder på tvers av sektoren innenfor sosial innovasjon / samfunnsinnovasjon. Mer informasjon om nettverket er å finne på [Om NARMA - Universitets- og høyskolerådet](#).

Nasjonal TTO i Storbritannia

I Storbritannia samarbeider flere universitet om en nasjonal TTO, som bare jobber med prosjekter med liten grad av immaterielle rettigheter og mindre kapitaltilfang. [Kindling Ventures](#) jobber særlig med sosial innovasjon, og hjelper forskere med å bygge selskap som leverer samfunnsnytte.

Flere av organisasjonene i nettverket har interne søkbare midler, rådgivningstjenester og arbeidsmetodikk rettet inn mot sosial innovasjon (inkluderer samfunnsnytt, samfunnsinnovasjon, innovasjon i offentlig sektor). Nedenfor er noen av disse beskrevet, og er basert på innspill fra organisasjonene.

4.5.1 Interne søkbare midler

«[SKAPE-Programmet](#)» hos NMBU er et tillegg til «Idéstimuleringsmidlene», som gjør at NMBU nå får et større og bredere tilbud for å hjelpe ansatte med å ta forskningsresultater og kunnskap i bruk i samfunnet. SKAPE står for *Samfunnsnyttig Kunnskap Anvendt for Problemløsning og Endring*.

Gjennom Universitet i Agders program [UiA Innovasjonspilot](#) kan ansatte søke om midler til å teste ut innovative idéer som har oppstått som et resultat av deres forskning. Formålet er å hjelpe i gang innovasjonsprosjekter som foreløpig ikke kvalifiserer til annen finansiering.

[UiB idé](#) gir ansatte og studenter mulighet for å søke støtte til gode innovasjonsidéer, som må utvikles og testes før de blir utvikla videre.

[UiOs sentrale innovasjonsmidler](#) er en støtteordning for innovasjonsprosjekter i tidlig fase, som lyser ut midler til utvikling av forskningsbaserte innovasjonsideer med et verdiskapingspotensial innen alle fagområder ved universitetet. Forskere ved UiO kan også søke prosjektstøtte gjennom programmet SPARK samfunnsinnovasjon.

Virkemidlene under [UiT Talent innovasjon](#) er en del av tiltaksplanen for innovasjon og entreprenørskap, og inneholder fra 2023 innovasjonsstipend for master- og for ph.d.-studenter, UiTs innovasjonsfond for ansatte, 2-årige innovasjonsstillinger og et start-up stipend for studenter. Utlysningene til forprosjekter, innovasjonsstipend for ph.d.-kandidater og masterstipend er åpent for alle typer innovasjon.

[Program for idéutvikling](#) er Høgskulen på Vestlandet (HVL) sitt interne innovasjonsprogram, der ansatte og studenter kan søke midler til å teste og utvikle innovasjons idéer som springer ut fra forskning eller studier.

4.5.2 Arbeidsmetode

[SPARK Samfunnsinnovasjon](#) er et toårig innovasjonsprogram utviklet på UiO. Det finnes en rekke varianter av SPARK rundt i hele verden, men UiO er det første universitetet som utvikler et eget SPARK-program for samfunnsinnovasjon. Målet er å styrke innovasjonsaktivitetene spesielt innen samfunnsvitenskap og humaniora, men programmet er åpent for UiOs fulle faglige bredde. Kjernen i SPARK samfunnsinnovasjon er et toårig innovasjonsprogram for forskere. Opptak skjer årlig basert på at forskerne sender søknad til sitt fakultet. Fakultetene prioriterer så inntil 3 prosjekter som sendes til SPARK samfunnsinnovasjon. Søknaden inneholder en prosjektbeskrivelse, et motivasjonsbrev, budsjett og CV. Prosjektlederne får anledning til å pitche sin idé foran et bredt sammensatt panel. Basert på vurdering av søknadene og pitchingen velges det ut 4-5 prosjekter som tas opp i programmet. Prosjektene får tildelt en mentor, og de inviteres til lukkede møter (workshops og mentormøter), samt åpne faglige møter (educational forums).

Gjennom de to årene så veiledes og jobbes det med å:

- Redusere risiko og usikkerhet, ser på juridiske, etisk og finansielle forhold, og
- Øke evne og modenhet gjennom å jobbe med nettverk, team og plan for.

OsloMet

Ved OsloMet starter støtte til sosial innovasjon med at en idé meldes inn – enten fra forskning, undervisning, administrativt arbeid eller andre kilder. Idéen kan komme via et DOFI-skjema, e-post, møter eller uformelle prat. Samfunnsforbedringsstøtteteamet (som er en del av felles administrasjon på OsloMet og utgjør TTO-funksjon for universitetet) vurderer idéen i et innledende møte med idéhaveren for å få en dypere forståelse om hva idéen handler om, hvem den kan gagne, og hva som trengs for å komme videre. Dersom idéen vurderes som lovende, igangsettes en formell DOFI-prosess. Her vurderes både idéhaverens motivasjon og kapasitet, idéens nyhetsverdi og funksjon, muligheter for immaterielle rettigheter, markedsbegrep, samarbeidspartnere og finansieringsmuligheter. DOFI-evalueringsskjemaet på OsloMet er tilpasset for å vurdere både teknologiske og ikke-teknologiske løsninger. Dersom vurderingen viser potensial, opprettes det et internt innovasjonsprosjekt med bestemte milepæler over en tidsperiode. Hele prosessen forankres med ledelsen slik at det dedikeres ressurser til dette arbeidet både fra idéhaverens og administrasjons side.

Nord Universitet

Når det kommer idéen fra så-kalte SHAPE-fagene (SHAPE står for *Social Sciences, Humanities, and Arts for People and Economy*) fagområdene og soft-IP (varemerker, opphavsrett, designrettigheter og beskyttelse mot etterligning), ivaretas dette i all hovedsak av universitetet selv, frem til det eventuelt blir en lisens eller en spinn-out. For å mobilisere disse fagområdene har Nord universitet benyttet og tilpasset workshop konseptet «*Be the Magpie - Fra forskning til samfunnsimpact*». Metoden er hentet fra [SHAPE Impact Kollektiv](#) og benytter ulike verktøy for å konkretisere målgrupper, verdiforslag og samfunnseffekt samt utvikle tydelige og relevante verdiforslag for forskningsbaserte tjenester. Workshopen har som mål å hjelpe forskere innen SHAPE-fagene med å identifisere og utvikle impact-prosjekter – altså hvordan forskningsresultater kan omsettes til tjenester, løsninger eller samfunnsforbedringer. SHAPE-fagene har ofte komplekse og kvalitative problemstillinger som krever andre metoder for å skape samfunnsnytte. Workshopen fokuserer derfor på:

- Å gjøre SHAPE-forskning relevant for samfunn og næringsliv.
- Å utvikle tjenester og løsninger basert på forskningsresultater.
- Å bygge bro mellom akademia og samfunnet gjennom kunnskapsoverføring.

Workshopen benytter «KT3-metoden», som er en systematisk tilnærming for å identifisere overføringspotensial i forskningsprosjekter. Workshopen guider forskerne til å identifisere problemer forskningen løser, kartlegge eksterne påvirkningsfaktorer (f.eks. politiske prioriteringer, samfunnsbehov), vurdere overføringsformer: konsulenttjenester, oppstartsbedrifter, offentlig politikk, partnerskap m.m., og utvikle konkrete impact-planer for egne prosjekter.

Det skal arrangeres en workshop nummer to, etter at forskeren har jobbet videre med sin case, hvor case skal videreutvikles mot en konkret overføringsform.

4.5.3 Formidling

Universitetet i Stavanger (UiS) har utarbeidet "[impact case stories](#)" fra utvalgte prosjekter for å tydeliggjøre hvordan de bidrar til samfunnet i form av positive endringer og verdiskaping.

4.5.4 Organisering

Ved Lesesenteret ved UiS ble det etablert et utvalg for innovasjon og kommersialisering der målet er å både nøste frem potensielle innovasjoner samt diskutere fremgangsmåte for realisering og kommersialisering. Prodekan for forskning og innovasjon, noen vitenskapelige ansatte, innovasjonsrådgiver, og representant fra TTO er med i utvalget.

OsloMet har en stilling i felles administrasjon som er dedikert for å jobbe med sosial innovasjon og innovasjon i offentlig sektor. Fra 2024 ble det etablert et [Utvalg for samfunnsforbedringer \(SFU\) på OsloMet](#) som skal bidra til å utvikle institusjonens arbeid med samfunnsforbedring, herunder innovasjon og bærekraft. Utvalget består av 15 interne og eksterne medlemmer og ledes av prorektor for samfunnsforbedringer og samarbeid. I tillegg på OsloMet eksisterer det et Innovasjonsnettverk som består av forsknings- og innovasjonsrådgivere fra fire fakulteter, to sentrene og samfunnsforbedringsstøtteteamet som jobber i felles administrasjon. Innovasjonsnettverket er en arena for deling av kunnskap og beste praksis relatert til alle typer innovasjoner på tvers av universitetet.

[Innovasjonsrådet ved UiO](#) er et rådgivende organ under ledelse av viserektor for forskning og innovasjon. Formålet med rådet er å bidra til samordning og synliggjøring av innovasjonsaktiviteten ved UiO, samt bidra til å identifisere nye aktiviteter og tiltak knyttet til innovasjon og kunnskapsbasert nærings- og samfunnsutvikling.

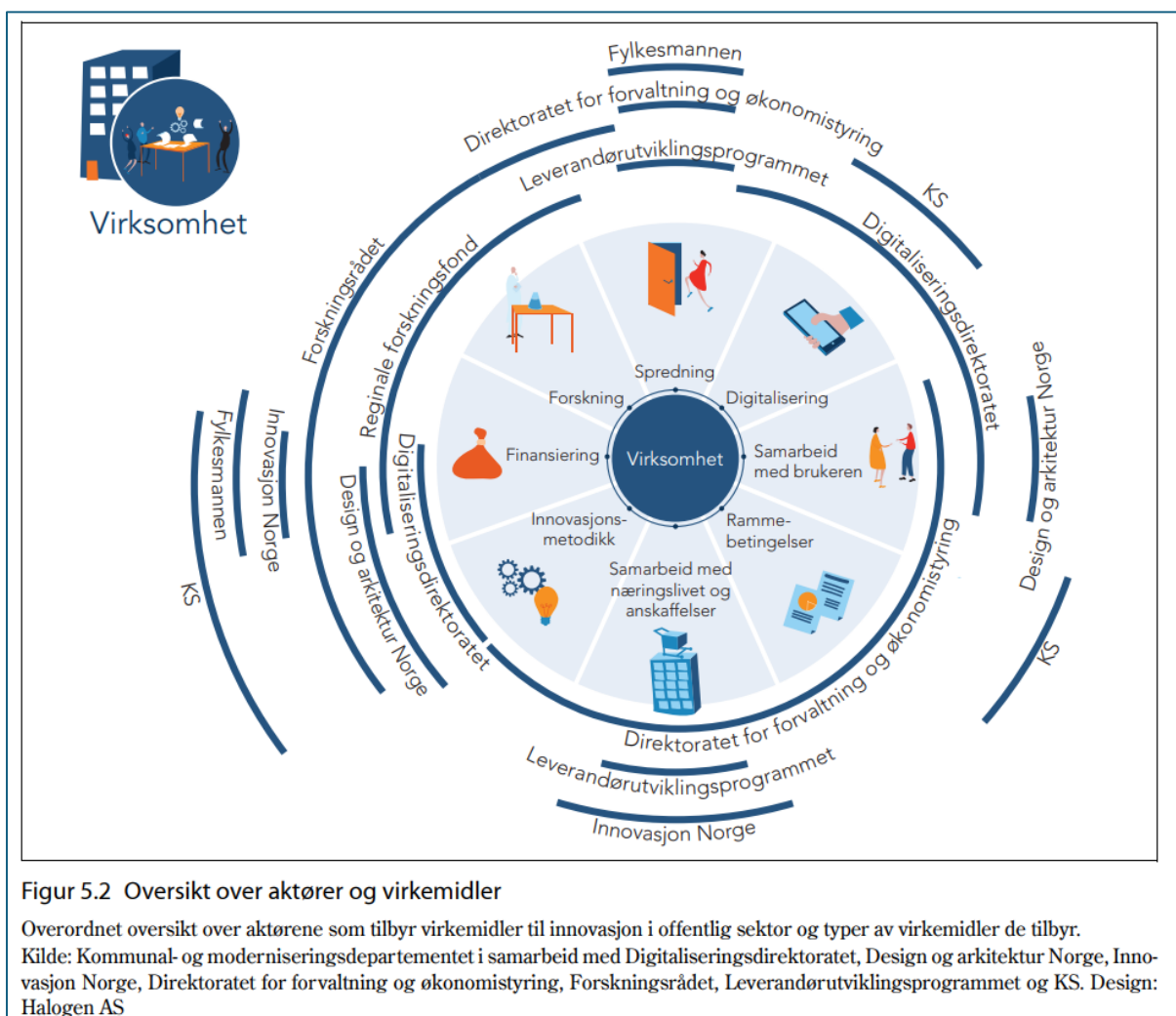
4.5.5 Konklusjon

Til tross for spredte, gode initiativer, er det stort potensial for å utvikle dagens tjenester og insentivordninger i UH-sektoren. For dette vil vi henvise til anbefalingene i rapporten.

4.6 Aktører i innovasjonsøkosystemet

I arbeidet med sosial innovasjon i UH-sektoren er det avgjørende å forstå det bredere innovasjonsøkosystemet som institusjonene er en del av. Illustrasjonen under viser hvordan universiteter og høyskoler – som sentrale kunnskapsprodusenter og samfunnsaktører – inngår i et samspill med en rekke nasjonale virkemiddelaktører. Disse inkluderer blant annet Forskningsrådet, Innovasjon Norge, Digitaliseringsdirektoratet, DFØ, DOGA, LUP og KS, som tilbyr støtte i form av finansiering, metodikk, digitalisering, brukerinvolvering og samarbeid

med næringslivet. For UH-sektoren representerer dette økosystemet en viktig infrastruktur for å utvikle og skalere sosiale innovasjoner som svarer på komplekse samfunnsutfordringer.

Figur 3: Fra: Meld. St. 30 (2019–2020)

Ved å koble akademisk kunnskap med praksisfeltet og relevante virkemidler, kan UH-sektoren styrke sin rolle som en drivkraft for bærekraftig samfunnsutvikling. I denne sammenhengen er det verdt å merke seg at de regionale forskningsfondene (RFF) fra 2024 ble erstattet av Kommunenes samarbeidsarena for forskning (KSF) – en struktur initiert av KS (Kommunesektorens organisasjon). KSF er etablert for å styrke kommunenes rolle i forskning og innovasjon, og legger til rette for langsiktige partnerskap mellom kommuner og forskningsmiljøer.

For å lykkes med sosial innovasjon kreves det mer enn gode ideer – det kreves strukturer som fremmer samarbeid, kunnskapsdeling og felles utvikling. Her representerer KSF en viktig plattform for UH-sektoren, ved å gi tilgang til praksisnære problemstillinger og reelle innovasjonsbehov i kommunene. Gjennom slike arenaer kan forskere og studenter bidra til løsninger som er forankret i lokal kontekst, men som samtidig har overføringsverdi nasjonalt.

Forskningens bidrag til sosial innovasjon kan ha nasjonal eller internasjonal finansiering. Kapittelet under er skrevet med utgangspunkt i tilgjengelig informasjon våren 2025.

4.6.1 Forskningsrådet

Forskningsrådets strategi (2024) sier at *“Forskningsrådet arbeider for et samfunn der forskning blir skapt, brukt, utfordret, verdsatt og delt gjennom effektive og helhetlige virkemidler for forskning og forskningsdrevet innovasjon»*. Forskningsrådet retter seg inn mot ulike sektorer med sine utlysninger, [Forskingsmidlar til offentlig sektor \(forskingsradet.no\)](https://forskingsradet.no/utlysninger/forskingsmidler-til-offentleg-sektor), [Forskingsmidler til næringsliv \(forskingsradet.no\)](https://forskingsradet.no/utlysninger/forskingsmidler-til-naeringsliv) og [Forskningsorganisasjoner \(forskingsradet.no\)](https://forskingsradet.no/utlysninger/forskningsorganisasjoner). Samlesidene det vises til har tilrettelagt informasjon om aktuelle utlysninger, tematikk og verktøy, og gir en god oversikt over Forskningsrådets finansieringsmuligheter overfor sektorene, i tillegg til utlysningssidene hvor alle utlysninger er samlet. Når Forskningsrådet lyser ut midler benytter de ulike [Søknadstyper \(forskingsradet.no\)](https://forskingsradet.no/utlysninger/soknadstyper) ut fra hvem som kan søke, hvem som kan delta og formål med utlysningen. Generelt gjelder at søknadstype som benyttes, og den enkelte utlysning, spesifiseres hvem som kan søke og hvem som kan delta.

Godkjente forskningsinstitusjoner kan enten bidra til forskningsbasert innovasjon i prosjekter som søker til midler, eller som FOU leverandør. I enkelte utlysninger kan UH-institusjonene delta i faktisk samarbeid. I prosjekter med samarbeidspartnere, er rollene klart definert [Lage samarbeidsavtaler \(forskingsradet.no\)](https://forskingsradet.no/utlysninger/samarbeidsavtaler). I det følgende trekker vi frem noen relevante søknadstyper i denne sammenheng.

Offentlig godkjent forskningsinstitusjon kan søke [Kompetanse- og samarbeidsprosjekt \(KSP\)](https://forskingsradet.no/utlysninger/kompetanse-og-samarbeidsprosjekt) der formålet med søknadstypen er å utvikle ny kunnskap og bygge forskningskompetanse som samfunnet eller næringslivet trenger for å møte viktige samfunnsutfordringer. Det er to varianter av KSP, K-kompetanse og S-samarbeid. K-Kompetanse er kompetansebyggende prosjekt for næringslivet. S-Samarbeid kjennetegnes ved at forskningen foregår i hovedsak hos forskningsorganisasjonene, og samarbeidspartnerne bidrar med erfaring og kunnskap, og på den måten sikrer at behovet for forskningen er reelt og at forskningsresultatene kommer til nytte. Samarbeidspartnere er samfunns- og næringsaktører.

I utlysninger til Forskningsssenter krever mange utlysninger samarbeid med næringsliv eller aktører i offentlig sektor, og i Forskerprosjektene der vurderer ekspertene blant annet søknadens potensiale for virkninger og effekter på forskning, samfunn og næringsliv.

[Kommersialiseringsprosjekt](https://forskingsradet.no/utlysninger/kommersialiseringsprosjekt) retter seg inn mot prosjekter hvor resultater fra offentlig finansiert forskning tas i bruk gjennom økt kommersiell utnyttelse og/eller samfunnsinnovasjon. Kommersialiseringsprosjekt består av Kvalifisering og Verifisering. Typisk for disse prosjektene er at samarbeid med fag- og forskningsmiljøer er høyt, samtidig som man har tett dialog med aktører i markedet for å sikre at prosjektene blir utformet slik at de svarer på behovene som framtidige kjøpere av produktet eller tjenesten har.

Det er nytt at Kommersialiseringsprosjekter også kan ha samfunnsinnovasjon som formål, og kan bli et viktig bidrag for å avklare forskningsresultater potensial for økt samfunnsinnovasjon.

Innovasjonsprosjekt skal bidra til verdiskaping og fornyelse i næringsliv og offentlig sektor. Forskningsrådet lyser ut og finansierer ulike prosjekter der målet er økt konkurranseevne i nytt og eksisterende næringsliv, styrke omstillingsevne i norsk økonomi og offentlig sektor samt å bedre samspill og kunnskapsoverføring på tvers av aktører. [Offentlig sektor \(IPO\)](https://forskingsradet.no/utlysninger/innovasjonsprosjekter-i-offentlig-sektor) kan søke [Innovasjonsprosjekter i offentlig sektor \(IPO\)](https://forskingsradet.no/utlysninger/innovasjonsprosjekter-i-offentlig-sektor). Her er intensjonen at samarbeid mellom forskere og offentlig sektor løfter kvaliteten på innovasjonene. Det er forskningen i innovasjonsprosjektet Forskningsrådet finansierer, og utlysningene beskriver hvilken rolle

godkjente forskningsinstitusjoner kan ha. r hvilken rolle godkjente forskningsinstitusjoner kan ha.

Som gradsgivende institusjoner kan universitet delta i faktisk samarbeid i [Offentlig sektor phd](#) der institusjoner i offentlig sektor står som søker.

Glemt kulturarv vekket til live i Altafjorden

I hjertet av Altafjorden har et forskningsprosjekt vekket en glemt kulturarv til live. [Prosjektet "Tilbakeføring av samisk kulturarv – hva skjer lokalt?"](#) har gitt lokalsamfunnet en ny forståelse av egen historie og identitet.

Førkommersiell anskaffelse, sist lyst ut i september 2023 i Forskningsrådet. *En førkommersiell anskaffelse er en innovativ anskaffelse med forskning som kan brukes når offentlige virksomheter har behov for å utvikle løsninger som ikke finnes enda.* I førkommersiell anskaffelse beskriver søker, som er offentlige virksomheter, behovet og utfordrer forskere og næringsliv til å foreslå innovative løsninger.

4.6.2 Innovasjon Norge

Innovasjon Norge tilbyr finansiering, rådgivning, kompetanse og nettverk til norske bedrifter. Tilskudd til leverandørbedrifter, gjennom eksempelvis [innovasjonskontrakter](#) skal stimulere til samarbeid med en pilotkunde. Kjernen i prosjektet er forskning- og utviklingsaktiviteter med formål om å styrke bedriftens konkurransekraft og gi varig verdiskaping i Norge.

Nyutdannede studenter ved norske universiteter eller høyskoler med innovative ideer, dokumentert markedsaksept og stort vekstpotensial kan søke [STUD-ENT](#). Søker må ha et selskap med organisasjonsnummer for å søke ordningen. Innen prosjektstart må selskapet være organisert som AS. Bedriften må ha et team av studenter, der prosjektleder på masternivå må ha levert masteroppgave før prosjektstart, på profesjonsnivå ha fullført minst fire år før prosjektstart eller på ph.d.-nivå levere bekreftelse fra gradsgivende institusjon på at STUD-ENT-prosjektet kan gjennomføres parallelt med studiet. Maksimalt tilskudd per foretak er 1 million kroner. [Oppstartstilskudd 1](#) er tilskudd til første fase av et oppstartsløp. Tilskuddet skal brukes til å teste om det eksisterer et betalingsvillig marked for forretningsidéen. Tilskuddet retter seg mot innovative bedriftsetableringer, med betydelig potensiale for verdiskaping og vekst nasjonalt og internasjonalt.

Innovasjon Norge har informasjon og veiledning til [Sosiale entreprenører](#) og viser til at det kan finnes andre finansieringsmuligheter for sosiale entreprenører, spesielt i en tidlig fase. Dette kan være private fond, stiftelser, legater, filantroper, banker og andre private aktører.

4.6.3 KS Innovasjon

Kommunesektoren satser strategisk på innovasjon. 84% svarer i Innovasjonsbarometret 2024 at det jobbes målrettet med innovasjon i kommuner/fylkeskommuner, og samarbeid med utdannings- og forskningsinstitusjoner er viktig innsatsområde for innovasjonsarbeidet (6%). KS har en rekke verktøy og tjenester som skal bidra til innovasjonsarbeidet.

Programmet [Partnerskap for radikal innovasjon](#) retter seg inn mot samfunnsutfordringer som er for store for den enkelte kommune eller fylkeskommune å håndtere alene. KS har etablert Strategisk råd for innovasjon og forskning og skal bidra til at Partnerskap for radikal innovasjon når målene sine og ivaretar kommunesektorens interesser, det skal bidra til at KS har nødvendige rammebetingelser i forskning- og innovasjonsarbeidet og bidra til å løfte relevante forskningstemaer og gi innspill til strategisk videreutvikling av KS' forskning- og utviklingsarbeid.

Andre verktøy i KS er blant andre [Innovasjonsguiden](#), [Framtidsverktøyet 2040](#), [veikart for tjenesteinnovasjon](#) og [Utenfor-regnskapet](#). Sistnevnte brukes med tanke på sosial innovasjon. [Sosiale investeringer](#) kan bidra til å forbedre livssituasjonen for enkeltpersoner eller grupper. [Effektkontrakter](#) kan finansiere sosiale investeringer, og KS har [veiledningsmaterieell](#) for hvordan komme i gang.

4.6.4 Leverandørutviklingsprogrammet (LUP)

[Leverandørutviklingsprogrammet \(LUP\)](#) hjelper kommuner, fylkeskommuner og statlige virksomheter med å gjennomføre innovative anskaffelser og mobiliserer bedrifter og leverandører til å levere bedre løsninger. Programmet er eid av NHO, KS, Forskningsrådet og Innovasjon Norge og finansieres av partnere og fire departement.

LUP kan bidra med prosessbistand, leverandørutvikling og har utviklet en [rekke verktøy](#) for gjennomføring av innovative anskaffelser. På [lup.no](#) deles informasjon om innovative [anskaffelser](#) og [løsninger](#). Innovative anskaffelser bidrar til at kunnskap tas i bruk og gir effekter i samfunnet. Ved å koble utviklingsprosesser på kjente behov kan man gjennom innovative anskaffelser bidra til flere innovasjoner. LUP har innovasjonspådrivere som dekker hele landet med regional tilstedeværelse i Tromsø, Trondheim, Stavanger, Bergen, Drammen og Moelv.

4.6.5 EU

Strategi for norsk deltakelse i Horisont Europa og Det europeiske forskningsområdet har fire mål for perioden 2021-2027. Det skal øke kvaliteten i norsk forskning og fremragende og innovative miljøer, styrke norsk konkurranse og innovasjonsevne og bidra til omstilling i privat og offentlig sektor, bli bedre i stand til å håndtere store samfunnsutfordringer og bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling. I tillegg skal norsk deltakelse bidra til utvikling av forsknings- og innovasjonspolitikken og til nye samarbeidsmønstre på tvers av landegrenser, sektorer og fag.

Strategien omtaler seks innsatsområder. Ett av dem er mobilisering til økt deltakelse og omhandler blant annet det nasjonale støtteapparatet der Forskningsrådet og Innovasjon Norge er hovedaktørene. Økte forventninger til å ta kunnskapen i bruk har ført til ytterligere oppmerksomhet på å koble ulike sektorer og aktører sammen, og å involvere bredere grupper av deltakere og brukere. Erfaringer viser at aktører som har deltatt tidligere i rammeprogrammet, har lettere for å delta igjen. Og utfordringene kan være større i å mobilisere uerfarne og mindre aktører til å delta. Det nasjonale støtteapparatet tilbyr kurs i søknadsskriving og koordinerer nasjonale kontaktpersoner (NCP). Gjennom nasjonale midler er det etablert tematiske EU-nettverk, og universitet og høyskoler har rådgiverne for å veilede ansatte som ønsker å posisjonere seg og søke støtte. I tillegg er det under NARMA - Norsk nettverk for forskningsadministrasjon etablert et nasjonalt EU-nettverk for forskningsadministrasjon. Dette økosystemet legger til rette for tilgang til nettverk og kunnskap som det europeiske forsknings- og innovasjonsprogrammet representerer.

Det siste innsatsområdet omhandler om spredning og bruk av resultater, og mange utlysninger krever at partnere fra flere ulike sektorer deltar i utlysninger. Deltakelsen er avgjørende for at kunnskapen tas målrettet i bruk gjennom politikkutforming, løse konkrete utfordringer og utvikle bedre tjenester. Norske og europeiske offentlige aktører står overfor mange av de samme samfunnsutfordringene.

EUs nåværende rammeprogram for forskning og innovasjon, Horisont Europa består av tre søyler, der det i søyle én er fokus på fremdragende forskning, ofte grunnforskning, der de fleste midlene kommer fra Det europeiske forskningsrådet (ERC); i søyle to satser man på forskning og innovasjon som bidrar til å løse globale utfordringer med vektlegging av internasjonale og tversektorielle samarbeid; og til slutt, søyle tre har innretning mot innovasjon og markedsklare idéer gjennom European Innovation Council (EIC) (2025), og med bl.a. European Institute of innovation and Technology (EIT) som jobber med tettere integrering mellom academia og næringsliv. Innretning i fremtidige strategier og satsinger etter Horisont Europa 2021-2027 er under utvikling.

Europeisk virkemiddel for innovasjon og entreprenørskap

EIT Higher Education Initiative er det eneste europeiske virkemiddelet som utelukkende har som mål å styrke innovasjons- og entreprenørskapskapasiteten i høyere utdanningsinstitusjoner (HEIs) i Europa. EIT HEI er et EU-finansiert program under European Institute of Innovation and Technology (EIT). Programmet tilbyr finansiering og støtte til konsortier bestående av universiteter, høyskoler og eksterne partnere – som næringsliv, offentlig sektor og forskningsinstitusjoner – for å fremme institusjonenes evne til å drive innovasjon og entreprenørskap.

EIT HEI bidrar bl.a. til å styrke institusjonenes kapasitet til å utvikle løsninger på komplekse samfunnsutfordringer, og fremmer tverrsektorielt samarbeid – en kjernekomponent i sosial innovasjon. Programmet gir også metodisk støtte og finansiering til prosjekter som kobler utdanning, forskning og samfunnsengasjement, og legger til rette for studentinvolvering, entreprenørskap og utvikling av nye tjenester og modeller med sosial verdi.

Ved å delta i EIT HEI-prosjekter kan norske universiteter og høyskoler posisjonere seg som sentrale aktører i det europeiske innovasjonslandskapet, samtidig som de bidrar til bærekraftig samfunnsutvikling både lokalt og regionalt.

4.7 Fagspesifikke aspekter

Sosial innovasjoner oppstår ofte i samspill mellom ulike aktører og kunnskapsfelt. Ulikheter mellom fagdisipliner ved universitetene og høyskoler påvirker derfor både forutsetningene for, og formen på, deres bidrag til sosial innovasjon.

Det eksisterer ulike forståelser av hva sosial innovasjon innebærer. I samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagmiljøer vektlegges gjerne brukerinvolvering, demokratisk deltagelse og rettferdig fordeling. Innovasjon forstås her som en sosial prosess der marginaliserte grupper inkluderes i utviklingen av nye løsninger. I teknologiske og naturvitenskapelige disipliner er det vanligere å fokusere på løsningers effektivitet og skalerbarhet, og innovasjon forstås ofte som teknologiske nyvinninger med sosiale anvendelser. Slike forskjeller kan skape barrierer for felles målforståelse i tverrfaglige prosjekter.

Samtidig er tverrfaglighet en forutsetning for sosial innovasjon. Samfunnsutfordringer som klimaendringer, demografisk endring og utenforskap krever både teknologiske løsninger, politiske virkemidler og sosial innsikt. Men fagdisipliner har ulike metodiske tilnærminger,

begrepsapparat og normer for hva som regnes som gyldig kunnskap. Dette kan gjøre samarbeid krevende. For eksempel vil et teknologifaglig perspektiv kunne legge vekt på målbare resultater og evidensbasert praksis, mens et sosialfaglig perspektiv kan fremheve kontekstforståelse og kvalitativ innsikt.

Ulikhetene kommer også til uttrykk gjennom institusjonelle insentivsystemer. Noen disipliner har sterke bånd til næringsliv og kommersialisering, der innovasjon ofte forstås i økonomiske termer. Andre har tradisjoner for samarbeid med offentlig sektor og sivilsamfunn, og vektlegger samfunnsmessig nytte fremfor kommersiell gevinst. Hvis universitetenes belønningssystemer primært verdsetter akademisk publisering og eksterne inntekter, risikerer sosialt rettet innovasjonsarbeid å bli nedprioritert.

Likevel kan ulikheter mellom fagdisipliner også være en ressurs. Når de ulike perspektivene møtes, kan det oppstå ny innsikt og kreative løsninger. Forutsetningen er at universitetene tilrettelegger for tverrfaglig samarbeid, anerkjenner ulike kunnskapsformer, og skaper arenaer for felles utvikling. En slik helhetlig innovasjonskultur forutsetter endringer i både organisasjonsstruktur og akademisk praksis.

4.8. Arbeidsgruppens anbefalinger til hvordan institusjonene kan styrke kultur, kapasitet og kompetanse for å bidra til sosial innovasjon

4.8.1. Samfunnsoppdraget

Universiteter og høyskoler skal gjennom forskning og utdanning bidra med kunnskap som former samfunnet blant annet gjennom kunnskap kartlegge utfordringer og behov, finne løsninger på utfordringene og studere effekten av implementeringen av ulike innovasjoner.

4.8.2 Bygge en kultur for samfunnsengasjement og sosialt ansvar

UH-sektor bør fremme en kultur der samfunnsnytte og sosialt ansvar er en integrert del av institusjonens identitet. Dette innebærer å anerkjenne og belønne samfunnsengasjement i forskning og utdanning, og å utvikle strategier som fremmer sosial innovasjon som en del av institusjonens samfunnsoppdrag.

4.8.3 Styrke tverrfaglig samarbeid og samskaping

Sosiale utfordringer krever innsats på tvers av fag og sektorer. Institusjonene bør etablere strukturer og insentiver for tverrfaglig samarbeid og samskaping med offentlig sektor, sivilsamfunn og næringsliv. Dette kan inkludere felles prosjekter, samskapingsarenaer og partnerskap for sosial innovasjon.

4.8.4 Utvikle kompetanse for sosial innovasjon i hele organisasjonen

Det er behov for å bygge kompetanse i sosial innovasjon blant både vitenskapelig og administrativt ansatte. Dette kan gjøres gjennom opplæring i metoder som design thinking, aksjonsforskning og gevinstrealisering, samt ved å integrere sosial innovasjon i UH-pedagogikk og lederutviklingsprogrammer.

4.8.5 Styrke støtteapparatet for sosial innovasjon

Institusjonene bør utvikle eller styrke innovasjonsstøttefunksjoner som favner både kommersiell og ikke-kommersiell innovasjon. Dette inkluderer rådgivning, mentorordninger og støtte til utvikling og implementering av samfunnsnyttige prosjekter.

4.8.6 Fremme innovasjon i utdanning og livslang læring

Sosial innovasjon bør integreres i studieprogrammer på alle nivåer, og institusjonene bør tilby fleksible og praksisnære etter- og videreutdanningstilbud. Dette bidrar til å utvikle studentenes evne til å møte samfunnsutfordringer gjennom innovativ tenkning og handling.

4.8.7 Dokumenter og synliggjør samfunnseffekt

For å vise hvordan institusjonene bidrar til samfunnsendring, bør det utvikles systemer for dokumentasjon og formidling av sosial effekt. Verktøy som impact case stories, Theory of Change og Social Return on Investment kan brukes for å synliggjøre resultater og styrke legitimiteten til sosial innovasjon i akademien.

4.9. Arbeidsgruppens forslag til eventuelle nye virkemidler som kan styrke sektorens bidrag til sosial innovasjon

Samfunnet vil være tjent med en gjennomgang av virkemidlene, og sørge for at disse i større grad åpner for sosial innovasjon.

4.9.1 Etablere øremerkede finansieringsordninger for sosial innovasjon

Det nasjonale virkemiddelapparatet bør se på porteføljen av virkemidler som er relevant for sosial innovasjon, fra forskning til implementering og gjennomføring, og supplere med nye støtteordninger. Økt støtte til sosial innovasjon bør fremmes i fremtidige budsjetter og utlysninger.

4.9.2 Utvikle indikatorer og evalueringsverktøy for sosial innovasjon

Det er behov for indikatorer og evalueringsverktøy som fanger opp sosial effekt og samfunnsnytte, ikke bare kommersialisering. Dette vil gjøre det lettere å måle og synliggjøre UH-sektorens bidrag til sosial innovasjon.

4.9.3 Styrke insentivsystemene for samfunnsrelevant forskning

Meritteringssystemer og karriereutvikling bør inkludere sosial innovasjon som en verdsett aktivitet. Dette kan bidra til at flere forskere engasjerer seg i samfunnsrettede prosjekter og samarbeid.

4.9.4 Utvide virkemiddelapparatet for hele innovasjonsreisen

Det bør tilbys støtte gjennom hele innovasjonsreisen – fra idéutvikling til implementering og skalering. Programmer som SPARK Samfunnsinnovasjon på UiO, SKAPE på NMBU og UiA Innovasjonspilot er gode eksempler på slike virkemidler.

4.9.5 Styrke regionale og nasjonale innovasjonsøkosystemer

UH-institusjoner bør inngå i, og når de er med, være aktive deltakere i regionale og nasjonale innovasjonsøkosystemer som inkluderer offentlig sektor, næringsliv og sivilsamfunn.

4.9.6 Fremme samskaping og innovative anskaffelser

Offentlige anskaffelser kan brukes som virkemiddel for å fremme sosial innovasjon. Det bør utvikles støtteordninger og veiledning for samskapingsprosjekter og innovative anskaffelser, med bruk av verktøy som prosjektkanvas og gevinstrealisering.

4.9.7 Etablere en nasjonal prosjektbank

Etablere en nasjonal prosjektbank for samfunnsnyttige prosjekter der alle universiteter kan logge sine prosjekter. Prosjektbanken må ha bestemte kriterier for hva som definerer prosjekter som er relevant. Målet er å vise frem, lære og ta i bruk erfaringer fra andre.

5. Sosial innovasjon i utdanningene

Universitet -og høyskolesektoren kan gjennom sine utdanningstilbud gi avgjørende bidrag til å øke innovasjonskapasiteten til det norske samfunn. Det trengs i en tid med store samfunnsmessige utfordringer knyttet til blant annet klima og miljø, demografiske trender og en mer uoversiktlig verdenssituasjon. Dette øker behovet for fokus og ferdigheter på *sosial innovasjon* som fordrer bidrag og samarbeid på tvers av ulike fagmiljøer og disipliner. For eksempel kan også samfunnsvitenskap og humaniora gi kritiske og nødvendige bidrag i forhold til sosiale innovasjoner. Derfor bør sosial innovasjon tematiseres i alle studieløp og det bør utvikles læringsutbyttebeskrivelser knyttet til sosial innovasjon både når det gjelder kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse inkludert holdninger og dannelsesaspektet. Dette nødvendige løftet for økt innovasjonskompetanse for å takle sosiale utfordringer og samfunnsflokker fordrer en bevissthet om pedagogiske metoder, vurderingsformer, og læringsaktiviteter som også bør tematiseres i UH-pedagogikk, doktorgradsløp og andre former for kvalifiserings-, og opprykksløp (Rapport for arbeidsgruppen om merittering og kompetanseutvikling 2023)

Håndbok i innovasjon for studenter

Ved UiB er det laget en [Håndbok i innovasjon for studenter](#), gjennom prosjektet TekLab. Boken er gratis tilgjengelig som nettressurs, og det er også trykket opp noen papirkopier. Den er praktisk rettet, og egner seg godt som læremiddel for studenter, men er ikke spesialisert på sosial

5.1 Egne program og emner for innovasjon og sosialt entreprenørskap

Mange universiteter og høyskoler i Norge har egne program for innovasjon, slik som [NTNUs entreprenørskole på masternivå](#). Noen institusjoner har også tilbud om spesifikke emner innen sosial innovasjon, eller en bredere tilnærming, slik som [masterprogrammet i ansvarlig innovasjon og entreprenørskap](#) hos HVL. Det finnes program på alle nivåer og med ulik innretning og fokus.

Det er også mange universiteter og høyskoler som har egne emner i sosial innovasjon som del av enten en profesjonsutdanning, bachelor eller masterprogrammer, eller som frittstående enkeltemner. Ved UiT – Norges arktiske universitet finnes det for eksempel et [masterprogram i velferdsendring](#). Liknende emner og program kan også andre universiteter og høyskoler utvikle og tilby, slik at studenter i alle ulike studieløp kan utfordres av og lære om hvordan de som fagpersoner kan bruke sin kompetanse til å adressere sosiale utfordringer og utvikle sosiale innovasjoner.

5.2 Integrering av sosial innovasjon i andre studieløp

Integrering av opplæring i sosial innovasjon i andre studieløp er viktig slik at studenter kan utfordres av og lære om hvordan de som fagpersoner kan bruke sin kompetanse til å møte sosiale utfordringer og utvikle sosiale innovasjoner.

Sosial innovasjon og samskapingsprosesser bør også inngå som del av doktorgradsopplæringen ved å forberede Ph.D.-studenter på en annen forskerrolle: Forskeren som tilrettelegger for samskaping og aktiv deltaker i samskapingsprosesser.

5.3 Studenters egne initiativ

Det finnes en rekke studentorganisasjoner med innovasjon og entreprenørskap generelt som formål, men i de fleste tilfeller er sosial innovasjon bare én av mange former for innovasjon disse jobber mot.

NSO – Norsk studentorganisasjon har en egen politikk for innovasjon og entreprenørskap, som også oppfordrer til sosial innovasjon.

Start Norge jobber for å fremme innovasjon og entreprenørskap blant studenter, og startet i 2002. Organisasjonen arrangerer blant annet pitchekonkurransen Venture Cup.

Insj er en studentinkubator som ble startet ved Universitetet i Oslo i 2018, og som har fått avdelinger ved flere studiesteder, også utenfor Oslo. Insj hjelper blant annet studententreprenører videre med finansieringsordninger, utvikling og å skaffe mentorer.

Spark er en veiledningstjeneste for studenter med forretningsideer eller ønske om å delta i en oppstartsbedrift. Spark ble startet ved NTNU i 2013, og har også fått avdelinger i andre byer.

SEFiO – Studentenes Entreprenørfond samarbeider med utdanningsinstitusjoner i Osloområdet om å bygge entreprenørskap, arrangementer og nettverk for studenter.

Også lokalt finnes det en rekke organisasjoner, linjeforeninger og fagutvalg som arbeider for innovasjon og entreprenørskap, inkludert sosial innovasjon.

5.4 Etter og videreutdanning (EVU)

Etter- og videreutdanning (EVU) har fått økt politisk og institusjonell oppmerksomhet som en respons på samfunnets behov for livslang læring, omstilling og kompetanseutvikling. I møte med rask teknologisk utvikling, demografiske endringer og økende ulikhet, kan EVU fungere som en plattform for sosial innovasjon.

EVU representerer et potensielt virkemiddel for sosial utjevning ved å gi flere mulighet til å delta i arbeidslivet og tilegne seg relevant kompetanse (OECD, 2019). Likevel har EVU-tradisjonen i høyere utdanning ofte vært preget av et individorientert og markedsdrevet perspektiv, der tilbudene rettes mot arbeidstakere i etablerte posisjoner og sektorer med høy omstillingstakt (Mark & Nordlund, 2020). For at EVU skal bli en arena for sosial innovasjon, må det utvikles modeller som inkluderer grupper med svakere tilknytning til arbeidsmarkedet og som kombinerer læring med sosial inkludering. Universiteter og høyskoler har her en viktig rolle som utviklingsaktører. Gjennom partnerskap med offentlig sektor, frivillige organisasjoner og lokalsamfunn kan de bidra til å utvikle EVU-tilbud som også svarer på sosiale utfordringer som utenforskap og digital ulikhet. Dette krever nye samarbeidsformer, hvor brukere og samfunnsaktører involveres i utformingen av både innhold og pedagogiske tilnærminger – en tilnærming som samsvarer med prinsippene for samskaping (Brandsen 2016).

Sosial innovasjon i EVU innebærer også nytenkning omkring pedagogikk. Fleksible, inkluderende og praksisnære læringsformer som arbeidsplassbasert opplæring og digitale mikrokurs, kan redusere barrierer og fremme bredere deltakelse (Schuller & Desjardins, 2007). Muligens må universiteter og høyskoler ha mindre fokus på studiepoenggivende kurs og mer på modulbaserte og erfaringsbaserte læringsformer.

Til syvende og sist kan EVU fungere som en drivkraft for sosial innovasjon dersom det utvikles inkluderende modeller som kombinerer læring, deltakelse og sosial rettferdighet. Det

krever samarbeid, nytenkning og strukturelle endringer både i akademia og samfunnet for øvrig.

5.5 Arbeidsgruppens anbefalinger til hvordan kompetanse om sosial innovasjon kan inngå i studieløp og forskerutdanning

Undervisning er en særlig viktig del av kunnskapsoverføringen fra UH-sektoren til resten av samfunnet. Å bidra til å løse samfunnsutfordringer vil være nødvendig i alle sektorer der dagens studenter i fremtiden vil jobbe.

5.5.1. *Tematisering i alle studieløp*

Sosial innovasjon bør integreres som et gjennomgående tema i alle utdanningsprogrammer i universitets- og høyskolesektoren. Dette innebærer å utvikle læringsutbyttebeskrivelser som omfatter kunnskap om samfunnsutfordringer og innovasjonsprosesser, ferdigheter i samskaping og problemløsning, samt generell kompetanse knyttet til etisk refleksjon, samfunnsengasjement og dannelselse.

5.5.2. *Pedagogisk utvikling og vurderingsformer*

Det er behov for å utvikle pedagogiske metoder og vurderingsformer som fremmer sosial innovasjon. Dette inkluderer studentaktive læringsformer, tverrfaglige prosjekter og praksisnære oppgaver. Sosial innovasjon bør også tematiseres i UH-pedagogikk og i kvalifiserings- og opprykksløp for faglig ansatte. Vurderingsformer må i større grad fange opp studentenes evne til å tenke nytt, samarbeide på tvers av fag og bidra til samfunnsendring.

5.5.3. *Egne emner og programmer innen sosial innovasjon*

Universiteter og høyskoler bør utvikle og tilby egne emner og programmer innen sosial innovasjon og sosialt entreprenørskap og -intraprenørskap. Slike tilbud finnes allerede ved flere institusjoner, og det er viktig å dele erfaringer og modeller på tvers av sektoren. Emnene bør være tilgjengelige både som del av ordinære studieprogram og som frittstående tilbud.

5.5.4. *Integrering i forskerutdanning*

Sosial innovasjon og samskaping bør inngå som en del av doktorgradsutdanningen. Ph.d.-kandidater må forberedes på en forskerrolle som ikke bare handler om kunnskapsproduksjon, men også om å tilrettelegge for samarbeid med samfunnsaktører og bidra til løsninger på reelle samfunnsutfordringer. Dette krever bevissthet om forskerens rolle i samfunnet og utvikling av nye former for forskningsformidling og -samarbeid.

5.5.5. *Støtte til studentinitiativer*

Studentorganisasjoner og initiativer som arbeider med innovasjon og entreprenørskap bør få økt støtte og synlighet, særlig de som retter seg mot sosial innovasjon. Institusjonene bør legge til rette for at slike initiativer får faglig støtte, tilgang til ressurser og kobling til utdanningsløp.

5.5.6. *Etter- og videreutdanning (EVU) som arena for sosial innovasjon*

EVU bør utvikles som en plattform for sosial innovasjon, med tilbud som inkluderer grupper med svakere tilknytning til arbeidsmarkedet. Dette krever fleksible og inkluderende læringsformer, som mikrokurs, arbeidsplassbasert opplæring og digitale løsninger. Universiteter og høyskoler bør samarbeide med offentlig sektor, frivillige organisasjoner og lokalsamfunn for å utvikle relevante kurs.

5.5.7. Tverrfaglig samarbeid og institusjonell forankring

Sosial innovasjon krever samarbeid på tvers av fag og institusjoner. Det bør etableres tverrfaglige team og arenaer for utvikling og deling av kunnskap og praksis. Institusjonene må forankre sosial innovasjon i sine strategier, og sikre at dette arbeidet inngår i kvalitetsutvikling og ledelsesforankring.

5.5.8. Kunnskapsdeling og internasjonalt samarbeid

Det er viktig å dele erfaringer og modeller for sosial innovasjon både nasjonalt og internasjonalt. Internasjonale sammenligninger og indikatorer, som innovasjonsindekser, kan brukes som bakgrunn for utvikling og forbedring. Samarbeid med internasjonale partnere gir tilgang til nye perspektiver og metoder, og styrker sektorens evne til å møte globale samfunnsutfordringer.

6. Konklusjon

Sosial innovasjon utgjør en sentral del av universitetenes og høyskolenes innovasjonsoppdrag. Innovasjonsarbeidet bør forankres i forskning og utdanning, og bidra til å identifisere problemstillinger, utvikle løsninger og vurdere effektene av disse. Denne rapporten gir en oversikt over dagens situasjon når det gjelder sosial innovasjon i universitets- og høyskolesektoren i Norge, og presenterer forslag til hvordan sektoren i større grad kan fremme sosial innovasjon gjennom sitt utdanningstilbud og ved å gjøre forskningsresultater mer tilgjengelige. Rapporten belyser også noen av de mest sentrale utfordringene knyttet til arbeidet med sosial innovasjon i sektoren. I rapporten presenterer også anbefalinger for hvordan universitetene og høyskolene kan videreutvikle sitt arbeid på dette området.

7.Referanser

5 stages in the design thinking process, <https://www.interaction-design.org/literature/article/5-stages-in-the-design-thinking-process>

Berzin S, Pitt-Catsoupes M. Social Innovation from the Inside: Considering the "Intrapreneurship" Path. Soc Work. 2015 Vol 60 s. 360-2.

BOOSTER (26.05.25) [Booster](#)

Brandsen T, Cattacin T, Evers A, Zimmer A (eds) (2016) Editors Social Innovations in the Urban Context. Springer Open

Cajaiba-Santana G (2014). Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. Technological Forecasting and Social Change. Vol 82, s42-51

Cnaan RA, Vinokur-Kaplan D (2014) Cases in Innovative Nonprofits Organizations That Make a Difference. SAGE Publications Inc

Database for statistikk for høyere utdanning (24.05.25) [Database for statistikk om høyere utdanning - DBH](#)

ESF plus, <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/what-esf>

European Innovation Council (24.05.25) [European Innovation Council - European Commission](#)

Fagerberg J, Mowery DC (2005 online 2009) The Oxford Handbook of Innovation. Oxford University Press

Ferd 24.05.25 [Sosiale Entreprenører - Hvem er vi | Ferd](#)

Fitjar, R.D., Isaksen, A. og Knudsen, J.P. (2016) Ti kapitler til en fremtidsrettet innovasjonspolitik, i Politikk for innovative regioner. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Forskningsrådet, 20.03.25 [Forskningsmidlar til offentleg sektor \(forskningsradet.no\)](#), [Forskningsmidler til næringsliv \(forskningsradet.no\)](#) og [Forskningsorganisasjoner \(forskningsradet.no\)](#).

Forskningsrådet, 20.03.25. [Søknadstyper](#), [Lage samarbeidsavtaler](#), [Innovasjonsprosjekter i offentlig sektor](#), [Offentlig sektor-ph.d.](#)

Forskningsrådet, 26.05.25., [Kompetanse- og samarbeidsprosjekt](#), [Kommersialiseringssprosjekt](#), [Definisjon på offentlig sektor](#)

Forskningsrådet. En liten kommune fikk millioner fra EU til lokkalt prosjekt 26.05.25., [Liten kommune fikk millioner fra EU til lokalt prosjekt](#)

Forskningsrådet. Frå idé til prosjekt i offentleg sektor, 31.05.25, [Frå idé til prosjekt i offentleg sektor](#)

Forskningsrådets strategi (2024) ISBN 978-82-12-04047-2 (pdf) Forskningsrådets strategi [forskningsradets-strategi.pdf](#)

Forskningsrådets strategi 2024, 26.05.25, [forskningsradets-strategi.pdf](#)

Forskningsrådet Kommersialiseringsprosjekter, 24.05.25, [Kommersialiseringsprosjekt](#)

Granstrand, Ove og Holgersson, Marcus (2020) Innovation ecosystems: A conceptual review and new definition. Technovation, vol 90-91

<https://doi.org/10.1016/j.technovation.2019.102098>

Gustafsson, F., & Netz, A.** (2018). *Social innovation i Sverige: Kartläggning av ekosystemet för social innovation* (Vinnova Rapport VR 2018:01).

Vinnova. <https://www.vinnova.se>

Handlingsplan UHR Innovasjon 2022-2024. [Dokument 22/770 - Handlingsplan UHR-Innovasjon 2022-2024 - Universitets- og høyskolerådet \(UHR\) - Universitets- og høyskolerådet](#)

Horizon Europe strategic plan 2025-2027 [Strategic plan - European Commission](#)

Indikatorrapporten (2023) [Indikatorrapporten 2023 Figur 1.3dyp3 Fordeling av driftsutgifter til FoU ved universiteter etter forskningstype og lærestedstype. Fra år for universitetsstatus i perioden 2001–2021 | Tableau Public](#)

INNOSERV Work Package 2 (2012) Theoretical trends and criteria for 'innovative service practices' in social services within the EU. https://www.uni-heidelberg.de/md/dwi/innoserv/literature_based_criteria_for_innovation.pdf

Innovasjon i offentlig sektor Policy for Forskningsrådets arbeid (2012) [1253986083576.pdf](#)

Innovasjon Norge. Deling skaper en innovativ fremtid, 31.05.25, [Forside](#)

Innovasjon Norge. Tilskudd til innovasjonskontrakter, 20.04.25., [Tilskudd til innovasjonskontrakter | Innovasjon Norge](#), [Sosiale entreprenører | Innovasjon Norge](#)

Innovasjon Norge. Tilskudd til StudentEntreprenørskap (STUD-ENT), 26.05.25., [Tilskudd til StudentEntreprenørskap \(STUD-ENT\) | Innovasjon Norge](#)

Innovasjons- og samskapingsutvalget – Mandat (2024) [Mandat – Innovasjons- og samskapingsutvalget](#)

Innovasjonsrådet ved UiO, [Innovasjonsrådet - For ansatte - Universitetet i Oslo](#), 28.05.25

Innsikt AI, <https://innsikt.ai/> 20.8.25

Isaksen, A. (2016) Innovasjon er mer enn forskning. Om ulike innovasjonsmåter i norsk næringsliv. i *Politikk for innovative regioner*. (red. Fitjar, Isaksen og Knudsen) Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Jaskyte K. (2023) Innovation in nonprofit organizations. In Elgar Encyclopedia of Nonprofit Management, Leadership and Governance, 2023 pp 334-338

Johnsen R, Bliksvær T, Ødegård A (2020) Tjenstedesign, tjenesteinnovasjon og organisasjonsutvikling i offentlig sektor – en kunnskapsoppsummering. Norlandsforskning

KS, 20.04.25., [Om Partnerskap for radikal innovasjon - Hjem, Fagområde for innovasjon - Hjem, Innovasjonsguiden, Framtidsverktøyet og veikart for tjenesteinnovasjon.](#)

KS, 26.05.25., [Effektkontrakter kan finansiere sosiale investeringer - Hjem](#)

KS, 31.05.25, [Utenfor-regnskapet - Hjem](#), [Hva er sosiale investeringer? - Hjem](#),
[Veiledningsmateriell for effektkontrakter - Hjem](#)

Kursplan i samskapende sosial innovasjon, UNS, 26.05.25,
<https://www.usn.no/getfile.php/13546178-1654586827/usn.no/studier/Finn%20studier/Helse-%20og%20sosialfag/Samskapende%20sosial%20innovasjon/Kursplan%20Samskapende%20sosial%20innovasjon.pdf>

La oss gjøre det sammen! Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon, 26.05.25.,
[USN Open Archive: La oss gjøre det sammen! Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon](#)

Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023 – 2032 [Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023 – 2032 - regjeringen.no](#)

Leverandørutviklingsprogrammet (LUP). 26.05.25. [Om oss - Innovative anskaffelser, anskaffelser, løsninger](#)

Lindgaard M, Thorgaard P, Wiene M (2015) Kan det betale sig? Gyldendal

[Lov om universiteter og høyskoler \(universitets- og høyskoleloven\) - Lovdata](#)

Mair J, Marti I (2006) Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business* 41(1): 36–44.)

Meld. St. 30 (2019–2020). Kommunal og moderniseringsdepartementet (2020) En innovativ offentlig sektor. Kultur, ledelse og kompetanse [Meld. St. 30 \(2019–2020\) - regjeringen.no](#)

Mouleart F (ed) (2013) The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research. Edward Elgar Publishing

Murray R, Caulier-Grice J, Mulgan G. (2010). The open book of social innovation, Social innovator series: Ways to design, develop and grow social innovation. The Young Foundation: London

Nicholls A, Simon J, Gabriel M (2015) New Frontiers in Social Innovation Research.
<https://doi.org/10.1057/978113750680>

Oh, D-S, Phillips, F., Park, S og Lee, E. (2016) Innovation ecosystems: A critical examination. *Technovation*, vol 54, pp 1-6
<https://doi.org/10.1016/j.technovation.2016.02.004>

Om NARMA, tematiske nettverk [Om NARMA - Universitets- og høyskolerådet](#), 28.05.25

Om Innovationsfonden, [Om Innovationsfonden | Innovationsfonden](#), 20.8.25

OsloMet, [Utvalg for samfunnsforbedringer](#), 28.06.25

Program for idéutvikling ved HVL, [Utlysning av Program for idéutvikling ved HVL - Høgskulen på Vestlandet](#), 28.05.25

Projects funded by the European Commission under Horizon Europe, the Framework Programme (FP) for Research and Innovation 2021-2027, Horizon 2020, Framework Programme 7 (FP7) and initiatives co-funded within the European Commission's R&I Framework Programmes (Joint Undertakings, Partnerships, EIT KICs, etc.) (24.05.25) [Booster](#)

Prosjektkanvas Forskningsrådet (24.05.25) [Prosjektkanvas](#)

Rapport for arbeidsgruppen om merittering og kompetanseutvikling [rapport-fra-arbeidsgruppe-pa-merittering-og-kompetanseutvikling.pdf](#)

Rapport fra arbeidsgruppen om studentinnovasjon: Barrierer og muligheter (2023) [rapport-arbeidsgruppe-pa-studentinnovasjon.pdf](#)

Rehn A. Örtenblad A (2023). Debating innovation: perspectives and paradoxes of an idealized concept. Macmillan.

Schuller T, Desjardins R (2007) Understanding the Social Outcomes of Learning. OECD Publishing ISBN978-92-64-03418-1 og 978-92-64-03418-1

Seelos, C, Mair J (2017). Innovation and scaling for impact: how effective social enterprises do it. Stanford University Press.

Seelos, C. and J. Mair (2012). Innovation Is Not the Holy Grail. Stanford Social Innovation Review Vol 10 s 44-49.

Shier ML, Handy F (2015) From Advocacy to Social Innovation: A Typology of Social Change Efforts by Nonprofits. International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. Vol 26 s2581-2603

SKAPE -Programmet, [KRED tildelt SKAPE-midler under VEKST-konferansen | NMBU](#), 28.05.25

<https://socentral.slite.page/p/RiRMAEq40P8w4z/SolImpact>

[Spark samfunnsinnovasjon - Universitetet i Oslo](#)

SPARK Samfunnsinnovasjon, [Spark samfunnsinnovasjon - Universitetet i Oslo](#), 28.05.25

Strategi for norsk deltakelse i Horisont Europa og Det europeiske forskningsområdet. 10.04.25. [Strategi for norsk deltakelse i Horisont Europa og Det europeiske forskningsområdet - regjeringen.no](#)

Strategisk utvalg for innovasjon (SUI), [Strategisk utvalg for innovasjon \(SUI\) | UiT](#), 28.05.25

Svennevik EM, Saidi T (2022) Social innovation-as-practice: establishing a social innovation program at a university. Management & Marketing, 2022, vol. 17, issue s1, 402-42

Svennevik EMC, Saidi T (2022) Social innovation-as-practice: establishing a social innovation program at a university, Management & Marketing. Challenges for the Knowledge Society, Vol. 17, No. SI, pp. 402-425

Taxt RE (2023). Knowledge, Technology Transfer and the Third Mission of Universities. A mixed method approach investigating innovation ecosystems, collaboration projects and technology transfer offices. ISBN 9788230847428 (PDF)

TenU. (2024). *University Spin-out Investment Terms Guide (USIT Guide 2024)*.
TenU. <https://ten-u.org>

The Draghi report (2024): A competitiveness strategy for Europe (Part A) og In-depth analysis and recommendations (Part B) [The Draghi report on EU competitiveness](#)

The Lisbon Declaration (2018) Social Innovation as a Path to Sustainable Resilient and Inclusive Europe. [Nesta-TheLisbonDeclaration.indd](#)

The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities – Oslo Manual 2018 – Guidelines [Oslo Manual 2018 | OECD](#)

Torfinn J (2016). Collaborative innovation in the public sector. P 368 Georgetown University Press (Public Management and Change series).

UiA Innovasjonspilot, [UiA Innovasjonspilot - Universitetet i Agder](#), 28.05.25

UiB ide, [Har du ein god idé? Søk støtte! | UiB innovasjon | UiB](#), 28.05.25

Universitets- og høyskolerådet, [Rapport for arbeidsgruppen om merittering og kompetanseutvikling](#), 2023

UiO innovasjonsmidler, [Utlysning av innovasjonsmidler 2024 - For ansatte - Universitetet i Oslo](#), 28.05.25

UiOs handlingsplan for innovasjon 2024-2030 [uio-handlingsplan-for-innovasjon-2024-2030.pdf](#)

UiS har utarbeidet "impact case stories», [Forskning- og innovasjonssamarbeid | Universitetet i Stavanger](#), 28.05.25

UiT Talent innovasjon, [UiT Talent | UiT](#), 28.05.25

Van de Ven, A (2023) Engaged Scholarship: A Guide for Organizational and Social Research. Oxford University Press

Willumsen E og Ødegård A. (2020) Samskaping, Sosial innovasjon for helse og velferd. Universitetsforlaget ISBN 9788215041223